

הישיבה השלוש-מאות-ושבעים-ואחת של הכנסת החמישית

יום שלישי, ו' תמוז תשכ"ד (16 יוני 1964)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הונחו על שולחן הכנסת מסקנות ועדת השירותים הציבוריים על המחסור באחיות.

כן הונחו על השולחן: (1) סעיף 9 לחוק יסוד: נשיא המדינה, כפי שתוקן עליידי ועדת החוקה, חוק ומשפט; (2) תיקון לסעיף 34 של תקנון הכנסת.

ב. חוק יסוד: נשיא המדינה *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

אני מציע שחתימה בלעדית כזו תהא קיימת לגבי מתן חנינה והקלה בעונשין, דוגמת החתימה על מסמך הקשור בכינון הממשלה.

תוספת זו באה להדגיש את הסמכות הבלעדית של נשיא המדינה בכל הנוגע למתן חנינה והקלה בעונשין, כפעולה שאין לנשיא המדינה בה שותפים. ההסתייגות באה להרגיש שהפעולה של מתן חנינה היא בסמכותו הבלעדית של נשיא המדינה. יש לקבל בנידון החלטה ללא התערבות וללא מתן סמכויות נוספות לרשות המבצעת. מובן ששר המשפטים זכאי להמליץ על מתן חנינה, זכאי להביע דעתו על הענין, אבל בסופו של דבר ההכרעה הבלעדית היא בידי הנשיא.

לכן אנו מציעים שהחתימה על מסמכים הקשורים במתן חנינה תהיה אך ורק בידי כבוד נשיא המדינה.

היו"ר ט. סנהדראי:
רשות הדיבור לחברה הכנסת שופמן.

יוסף שופמן (תנועת החירות):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. סעיף 12 של חוק יסוד: נשיא המדינה קובע (בצדק ובהתאם לכל המבנה של המוסד הגבוה הזה במדינה) שחתימתו של נשיא המדינה על מסמך רשמי טעונה חתימת קיום של ראש הממשלה או של שר אחר שהחליטה עליו הממשלה. הרעיון הוא, שנשיא המדינה אינו נושא באחריות פוליטית, כי באחריות פוליטית נושאת הממשלה, ולכן כל מסמך שיוצא ממנו — חייב לקבל גם חתימת קיום של הממשלה או של שר; ואם הכנסת מוצאת שמסמך זה אינו נכון — היא תובעת לאחריות פוליטית את הממשלה ולא את הנשיא. זה הרעיון של סעיף זה, וכפי שאמרת, זה נמצא בתיאום ובהתאמה מלאה עם כל המבנה של מוסד נשיא המדינה, כפי שהכינונו בהצעת החוק.

הסעיף רואה יוצא מן הכלל אחד, והוא המסמך הקשור בכינון הממשלה, וגם זה מובן, שאם נשיא המדינה מטיל על מישהו את תפקיד הרכבת הממשלה — אינו יכול להיות תלוי בענין זה בראש הממשלה הקודם, או באיזה שר שצריך לקיים חתימתו.

אנו מוצאים שהוא הדין לבעיות החנינה. זכות זו תלויה

היו"ר ט. סנהדראי:

הנני מתכבדת לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות היושבת-ראש, הנני מתכבד להודיע כי היום

היו"ר ט. סנהדראי:

הכנסת תחזור לסעיף ו' של סדר-היום: חוק יסוד: נשיא המדינה, תשכ"ד—1964, קריאה שניה ושלישית. רשות הדיבור ליושבת-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, שיבהיר את התיקון שהוכנס בסעיף 9 לחוק.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, סעיף 9, כפי שנתקבל בכנסת, אומר: "הנשיא הנבחר יצהיר בפני הכנסת הצהרת אמונים זו: אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולמלא באמונה את תפקידי כנשיא המדינה".

נתעורר ספק שמא לא יוכל הנשיא לחתום במעמד זה, מאחר שברישה של הסעיף לא נזכרת המלה "ויחתום". נתעורר ספק שמא לא יוכלו להמשיך בנוגע שהיה קיים עלי-פי החוק עד כה בכל הנוגע לחתימת נשיא המדינה. על כן הוחזר הסעיף לוועדה, שדנה בשאלה זו. הוועדה באה לכלל מסקנה שיש להוסיף את המלה "ויחתום" ברישה של הסעיף, שהנוסח שלה יהיה: "הנשיא הנבחר יצהיר ויחתום בפני הכנסת הצהרת אמונים זו — — —".

אני מבקש להצביע על הסעיף בנוסח המתוקן.

היו"ר ט. סנהדראי:

נצביע עתה על הנוסח המתוקן של סעיף 9, כפי שהובא עליידי יושבת-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

הצבעה

סעיף 9 בנוסח המתוקן נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי:

לסעיף 12 יש הסתייגות לחברי הכנסת טובי, שופמן וקושניר. רשות הדיבור לחברה הכנסת טובי.

תופיק טובי (מק"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. ההסתייגות שלי לסעיף 12 באה להוסיף את המלים "ומתן חנינה והקלה בעונש" שים" בסוף הסעיף. אני סבור שגם על מסמכים אלה צריך נשיא המדינה לחתום באופן בלעדי, ללא חתימת קיום של ראש הממשלה או של שר אחר שהחליטה עליו הממשלה.

לחת לגבי מינוי שופטים. אם שר יסרב לתת חתימת קיום — תצטרך הממשלה להסיק מזה מסקנות מסויימות, וכן הכנסת. אך גם אם לא יימרה — זה ישמש בלב רציני לצמצום נוסף של סמכויות הנשיא בענין זה שצריך להיות פרוגרואטיבה שלו בלבד, בנוסף לצמצומים הקיימים ממילא עליידי אותו ד"ח ששר המשפטים צריך להמציא לו ועליידי ההטעמות שבהכרח ישיפיעו על אדם שאינו מצוי בענינים.

על כן אני מציע, כפי שהציעו חברי שקדמו לי, שנוסיף בסוף הסעיף את המלים „ומתן חנינה והקלה בעונשים” — למען לא יהיה מוגבל ובלום בצורה כלשהי בפררוגאטיבה זו, שצריכה להיות בלעדית ומסורה לו בלבד.

היו"ר ט. סנהדראי:
 רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים ד. יוסף:

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, חוששני כי חברי הכנסת שהסתייגו — אינם בקיאים די הצורך בבעיות המעשיות בקשר עם מתן חנינה.

אני סבור שיעשה עוול לנשיא אם תתקבלנה ההסתייגויות.

אנחנו צריכים לזכור באיזו מציאות מעשית חיים אנו במדינה. יש כל מיני מקרים בהם ישנם חוגים שונים בציבור, ביניהם חוגים בעלי משקל וערך, שמדי פעם מרגישים צורך להתערב בענין הקשור בחנינה וללחוץ על נתינת חנינה.

באיזה מצב יימצא הנשיא — אם יתקבל התיקון המוצע עליידי המסתייגים — כשיצטרך לעמוד מול הלחץ שלעתיים הוא גדול מאד, ויצטרך להשיב בשלילה? בעוד שלפי המצב הקיים הוא תמיד יכול לומר למבקשים שקודם כל עליהם לדבר עם שר המשפטים. אם גם זה לא כליכך נעים לפעמים, בכל זאת יש לו האפשרות להטיל את האחריות על מיהו אחר, על שר המשפטים במקרה זה, ואז לא יצטרך הנשיא לעמוד מול הלחץ הרב ולהשיב בסירוב. זהו נכס יקר מאד הנתון בידי הנשיא, לשמור על יוקרתו בעיני הציבור, ולא להיכנס בקונפליקטים עם חוגים שונים. מטעם זה בלבד אני אומר שאין לקבל את ההסתייגות.

יוסף קושניר (מפ"ם):

זאת אומרת שהחנינה היא לא של הנשיא, אלא של שר המשפטים. כך יוצא מדברייך.

שר המשפטים ד. יוסף:

זה לא נכון. זאת לא אמרתי. כאשר הנשיא לא ירצה לתת חנינה וידבר עם שר המשפטים, יידע שר המשפטים את תובתו, כי הוא איש החי את החיים הציבוריים ורגיל לקבל ביקורות. אני חושב שמחובתו של שר המשפטים להגן על הנשיא גם כאשר הדבר אינו נעים לו לפעמים.

חברי הכנסת המסתייגים אינם נותנים דעתם על העובדה שיש עכשיו כ־1,000 בקשות חנינה לשנה. האם באמת אתם רוצים כי נשיא המדינה יתפנה מכל דבר אחר וישב ויבדוק ויחקור באופן יסודי את 1,000 הבקשות האלה? או שמא אתם מעדיפים, שבמקום לסמוך, בהנחת העובדות ובהמצאת השיקולים שיש להביא בחשבון, על שר המשפטים, שיש להניח כי בדרך כלל הוא יהיה משפטן וידע איך להכין את החומר, מה לתפשט ומה לבדוק, יסמוך על איזה פקיד שיעבודו אצלו? במקרה כזה תהיה ההכרעה ברוב המקרים בידי הפקיד שאתם אפילו לא תדעו מיהו. אינו סבור שזה לטובת הענין.

במצפוני של הנשיא. הנשיא, לפי מצפוני, אחרי בדיקת התיק, קובע אם יש לתת חנינה או לא; אם להקל בעונש — או לא. מה עושה כאן חתימת קיום של ראש הממשלה או של שר? האם הם רשאים להתערב במצפוני של הנשיא, בדבר שהושר מלכתחילה למצפוני של הנשיא. שהוא יקבע? כי מה מקומה של חתימה כאן?

ישנו דבר נוסף: חתימה, פירושה — חתימת קיום; כלומר, ראש הממשלה או השר יכול לסרב לחתום. אין מוטלת עליו החובה לחתום. נשיא המדינה, לפי מצפוני, מוצא שצריך לתת חנינה או להקל בעונשים, ובא השר ואומר: כבוד הנשיא, מצפונך אומר לך זאת, אבל אני מוצא שלא כך הדבר, ומסרב לתת חתימת קיום. האם זה יתאים לכל המושגים שלנו על חנינה? קשה לי להבין מה יכולה להיות הסיבה לעקשנותם של רוב חברי הוועדה, שעמדו דווקא על כך ששר או ראש ממשלה חייב לתת חתימת קיום על החלטת הנשיא בענין החנינה.

נכון, משרד המשפטים מכין את התיק, מביא אותו עם המלצה חיובית או שלילית מצדו אל נשיא המדינה, אבל דבר זה אינו קושר את נשיא המדינה. זכות החנינה היא של נשיא המדינה ולא של הממשלה. מדוע דרושה כאן חתימת קיום? מה היא עושה כאן? באיזו רשות יכול שר או ראש ממשלה לומר לנשיא שלא יתן חתימת קיום שלו על צו חנינה של הנשיא, על החלטת חנינה שלו? באיזו זכות מוסרית? ואם נותנים אנו זכות זו — עלינו להביא בחשבון גם אפי שרות שהם יסרכו לחתום.

אבקש את הכנסת, למען כבוד מוסד זה של נשיא המדינה והזכות המצפונית הנאות של נשיא המדינה לחנינה — להוסיף אותן מלים שביקשתי, כלומר: לפטור גם את המסמך הזה מחובת חתימת קיום של ראש הממשלה או של שר.

היו"ר ט. סנהדראי:

לאותה ההסתייגות — רשות הדיבור לחבר הכנסת קושניר.

יוסף קושניר (מפ"ם):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. קודמי ואני הצענו להוסיף לסעיף 12 שגם מתן חנינה והקלה בעונש לא יחייבו חתימת קיום; גם לא אהיה המיסדיעים עם חבר הכנסת שופמן, שאותה חתימת קיום תהיה נמנעת — איני חושב שמישהו ימנע חתימת קיום. אך חובה כזו תשמש בלי ספק בלב רציני.

למעשה אומרים אנו שזו פרוגרואטיבה של הנשיא לתת חנינה או להקל בעונשים; אבל אותה פרוגרואטיבה אינה בלעדית כליכך, כי הוא חלוי בהחלטתו לא במעט בדו"ח שייגיש לו שר המשפטים או כל מיני משרדים אחרים. אנו יודעים שיש אינטרוונציות שונות. רוצה שר המשפטים או מוסדות אחרים — הם עושים הטעמה כזאת או אחרת, ואין ספק שנשיא, שאינו בקי בענין, מושפע מהטעמות אלה. על כן, גם אם אהיה סבור שהחתימת קיום כזאת תינתן ולא תעוכב — היא תשמש על כל פנים בלב חשוב מאד. לדעתי, ששמונת אלה אינם תיאורטיים בלבד, אינם הלהכה בלבד, כאשר נאמר ששר המשפטים יתערב בענין של מתן חנינה. הוא עושה זאת לא רק עליידי הגשת החומר. ואיני מדבר סתם דברים בעלמא, על יסוד שמועות קלוטות מן האוויר. על אחת כמה וכמה אם יהיה ברשותו מתן חתימת קיום. אם יתן זאת, ואיני מסופק בכך שיתן זאת, כי אותו דבר אפשר לשאול לגבי חתימת קיום של הנשיא, שצריך

מנחם בגין (תנועת החירות):
מדוע דרושה חתימת הקיום?

שר-המשפטים ד. יוסף:
מפני שכך גם מקובל בעולם; מפני שיש ערך לביקורת הפרלמנטרית; מפני שיש חשיבות לכך שהחומר יוכן עליידי שר המשפטים. אפילו באנגליה, שיש שם פררוגאטיבה של המלך, Home Secretary מחליט בדבר.

יוסף קושניר (מפ"ם):
אם עוד היה ספק למישהו, ההסבר של שר המשפטים משכנע כי אמנם ההסתייגות שלנו הכרחית.

שר-המשפטים ד. יוסף:
חברי-הכנסת קושניר, היתה לך אפשרות להסביר את עמדתך והסברת אותה. אותי לא שכנעת. אני מבין קצת בענין זה, אם אמנם שכנעת את שאר חברי הכנסת, זאת נראה כאשר נעבור להצבעה.

אני רוצה להוסיף עוד משפט. כדי שהנשיא יוכל להת-
ליט לפי מצפונה, הוא צריך שמישהו אחראי — ולא סתם עובר — יכין את החומר ויביא לפניו את השיקולים שהוא צריך לשקול, וזה צריך להיות אדם המבין בחוק ומשפט, אדם שבמקרה של עיוות-דין מפתא אי-התחשבות בחוק או בשל טעות של בית-המשפט, יידע איך להעיר את שימת-לבו של הנשיא לדבר. הנשיא אינו חייב להיות משפטן ואינו חייב להבין בדברים כאלה, אם הוא יעשה את הדבר בעצמו, הוא עלול לשגות בענין, וזה בוודאי לא-רצוי.

יוסף שופמן (תנועת החירות):
ההסתייגות שלנו אינה מונעת את משרד המשפטים מלהכין את החומר.

שר-המשפטים ד. יוסף:
מכל הנימוקים שהזכרתי, אני סבור שיהיה זה משגה חמור להביא את הנשיא לידי מצב שלא יוכל לסמוך על העובדה שחתימתו וזיקה לחתימת שר.

היו"ר ט. סנהדראי:
רשות הדיבור ליושבת-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, חברי-הכנסת אונא.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אין לי הרבה להוסיף לדברי שר המשפטים. במקרים כאלה צריך לשקול את כל הצדדים, ונראה של ההסתייגים רואים רק צד אחד שהוא אמנם חשוב מאד, אבל הם מעלימים עין מן הצדדים האחרים ששר המשפטים הביא לפנינו — האפשרות של ביקורת פר-
למנטרית, הלחץ שעלול להיות מופעל על הנשיא ושיכול להביא אותו למצבים בלתי-נעימים, וכן הצורך שמישהו אחראי יכין את החומר ויביא אותו לפני הנשיא, ויתן לנשיא אפשרות לדון אתו.

יוסף קושניר (מפ"ם):
ההסתייגות אינה מונעת הכנת החומר.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
זה ברור, אבל גם איננה מבטיחה זאת. על כן הוועדה היתה סבורה שצריך להבטיח את כל הצדדים באקט כזה של חנינה, וצריך לראות אותם בשלמותם. מתוך כך היא באה לידי מסקנה שאין לוותר במקרה זה גם על חתימת הקיום,

הטיפול בבקשות החנינה גזול הרבה מזמנו של שר המשפטים, המעסיק לצורך זה צוות מומחים שהוא מדרין ומכוון אותו והם עושים את עבודת ההכנה. אחר-כך בודק שר המשפטים את הענין, ורק לבסוף חותם על התזכיר שהוא מגיש לנשיא. בדרך זו הוא מאפשר לנשיא ללמוד את הענין עליידי קריאת שניים-שלושה דפים בלבד, והנשיא יכול לסמוך על מה שכתוב בהם. במקום לבדוק ולבחון כל תיק ותיק, דבר שבאופן פסי לא יוכל לעמוד בו, ואו יאלץ להעביר את זה לאחד העובדים או העוזרים שלו.

כאשר כך המצב, אף-על-פי שההחלטה היא בידי הנשיא, יש מקום לבקר באופן פרלמנטרי את שר המשפטים על המלצותיו לנשיא. את הנשיא אי-אפשר לבקר על החלטותיו, אבל אפשר לבקר את שר המשפטים על המלצותיו.

מנחם בגין (תנועת החירות):
איך אנחנו יודעים עליהן?

שר-המשפטים ד. יוסף:
אתם יודעים. מי שרוצה לדעת — יודע.

יוסף קושניר (מפ"ם):
האם אתה מספר זאת לכנסת?

שר-המשפטים ד. יוסף:
אינני צריך לספר זאת לכנסת. האנשים המעוניינים — יודעים, ולחברי הכנסת יש גישה לזכרם. לא חבר כנסת אחד פנה אלי בקשר להמלצה שהמלצתי לנשיא. אין אנו חיים על המארס. אנחנו חיים בישראל, והמציאות בה ידועה לנו. לא חבר כנסת אחד, לא שניים ולא שלושה פנו אלי בענין המלצתי במקרים שונים, וניסו לשכנע אותי לשנות החלטתי, משום כך חושבני שאין מקום לשאלתכם כיצד תדעו זאת. אין אני אומר שבכל מקרה מפרסמים את הדבר, אבל יש אפשרות מסויימת לבקר את שר המשפטים על המל-
צותיו, ולא תהיה אפשרות לביקורת פרלמנטרית אם הדברים ייעשו בצורה אחרת.

תופיק טובי (מקי"י):
אבל הסמכות לתת חנינה היא בידי הנשיא, ולא בידי שר המשפטים.

שר-המשפטים ד. יוסף:
הסמכות היא של הנשיא, ואין לשר המשפטים כל כוח להחליט על מתן חנינה, אם הנשיא לא ירצה לתת חנינה — לא תהיה חנינה, ושר המשפטים לא יוכל לשנות זאת.

יוסף שופמן (תנועת החירות):
החשש הוא אם יקרה ההיפך מזה: כאשר שר המשפטים לא ירצה לתת חנינה, אף הנשיא לא יתן חנינה.

מאיר יערי (מפ"ם):
האם יש לשר המשפטים וטו אצל הנשיא, או לא?

שר-המשפטים ד. יוסף:
אין לי וטו. הדבר איננו פועל כך. כי גם כאשר שר המשפטים איננו ממליץ, הענין אינו מסתיים בזה. הנשיא מזמין אותו, מדבר אתו ומתווכח אתו.

גם לשר המשפטים, כמו לאחרים, יש יחס לנשיא והוא גם יודע מה כתוב בחוק. הוא יודע שאם הנשיא יעמוד על איזה דבר, לא יוכל שר המשפטים סתם להגיד "לא". במקרה כזה יתקיים ביניהם בירור, האחד ינסה לשכנע את חברו, אבל בכל מקרה ההכרעה לתת חנינה היא בידי הנשיא בלבד, אם כי שר המשפטים צריך לאמת את חתימתו. כך זה פועל.

הדעת של הנשיא לעשות כך או אחרת. זו פרוגרטיבה של הנשיא, במידה שהרוב הנכבד של הבית הזה הותיר לו בכלל סמכויות, לנשיא המדינה, שיקול-הדעת נשאר של הנשיא. אבל בעיית חוקיות הפעולה, אם היא במסגרת החוק או חורגת ממנה, אם היא תואמת את החוק או מתנגדת לו — בעיה זו צריכה להיות מוכרעת על-ידי בית-המשפט העליון, ואין שום פגם בזה. להיפך, לכבודו של הנשיא לומר: יש מחלוקת, נתעוררו ספקות, אדרבא, יפנה אחד הצדדים לבית-המשפט העליון ויחליט הוא ביני לבין עמי, ביני לבין חלק מעמי. למה צריך הוא לומר: אני הקובע ואין ערעור והרהור אחרי מעשי? למה נאמר כך, ומדוע פוגעים בכבודו אם מציעים לו לא לומר כך?

אני סובר שהמשטר התקין במדינת חוק צריך לאפשר להביא לפני בית-המשפט העליון של המדינה גם את שאלת סמכותו של נשיא המדינה, אם הוא חרג או עומד לחרוג ממנה.

זהו תיכון ההסתייגות, ובה נבדל הנוסח המוצע על-ידינו מן הנוסח הכולל המוצע על-ידי הרוב.

אסיים את דברי בבקשה לא-אורייגילית כי תקבלו את הצעתי ותצביעו בעד ההסתייגות.

ה"ור" ט. סנהדראי :

רשות היבור לחבר-הכנסת קושניר.

יוסף קושניר (מפ"ם) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. במקום הסעיף המוצע, אני מציע בהסתייגותי כי נשיא המדינה לא ישא באחריות פלילית או אזרחית בשל מעשה שעשה במילוי תפקידו כנשיא המדינה. הבעיה שנתעוררה בוועדה היתה, אם יש לתת לנשיא חסינות אבסולוטית — דהיינו גם על אישיותו וגם על פעולותיו, או חסינות חלקית, שאמנם אי-אפשר להביא את הנשיא לדון באופן אישי, אולם אפשר להגיש בג"ץ על פעולותיו, כקודמי סבור גם אני כי בהגשת בג"ץ נגד הנשיא אין פגיעה באישיותו, כי הבג"ץ דן רק אם פעולות הנשיא נעשו בהתאם לחוק. למעשה זהו המצב כיום. חברי הכנסת וזכרים אל נכון כי התקיים ערעור פלילי, בו נדונה בקשת אדם לשחרור ממאסר משום ששאסרו הוחלף על-ידי הנשיא במאסר על תנאי, והנוגע בדבר טען כי אין בסמכות נשיא המדינה להפוך מאסר ממש למאסר על תנאי, ובית-הדין דן אם פעולתו זו של הנשיא היתה בגדר החוק או לא. בביקורת כזו אין פגיעה בנשיא אלא יש בחינת פעולותיו מבחינת קיום החוק.

הנוסח המוצע בסעיף 13 (א) שולל כל אפשרות של הגשת בג"ץ כזה, דבר המשנה את כל הפרקטיקה הקיימת כיום. אזרחי המדינה יכולים לראות בכך פגיעה בזכויותיהם, דבר שהוא בוודאי בלתי-רצוי.

אילו נשאל נשיא המדינה אם הוא רוצה כשינוי החוק הקיים, אני בטוח אם היה מסכים לכך, לכן אני מבקש לקבל הסתייגות זו.

ה"ור" ט. סנהדראי :

באותו סעיף הסתייגות לחבר-הכנסת קלינגהופר.

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מסכים לעמדה העקרונית של חברי-הכנסת קושניר ומרידור. אולם מסופקני אם הנוסח המוצע על-ידיהם קולע למטרה. מן הנוסח שהם מציעים נובע שנשיא המדינה לא ישא באחריות אזרחית בשל

כלומר על הקשר שמבוסס בחוק בין הנשיא ובין שר המשפטים.

שמענו מפי שר המשפטים שאין הרברים מתנהלים כך ששר המשפטים אומר: ארוני הנשיא, כך עליך לעשות, אני משפטן יותר ממך. אלא, אם הנשיא סבור שהוא אמנם חייב לתת חנינה, ידע למצוא את הדרך. וברור שאז הוויכוח בין הנשיא ובין שר המשפטים על המקרה יהיה פורה ובסופו של דבר יביא לידי ההכרעה הרצויה והנכונה.

על כן הוועדה מציעה לדחות את ההסתייגות ולקבל את נוסח הוועדה.

ה"ור" ט. סנהדראי :

נעבור להצבעה.

הצבעה

בעד התיקון של חברי-הכנסת ת. טובי,

י. שופמן וי. קושניר לסעיף 12 — 14

נגד — 26

התיקון לא נתקבל.

סעיף 12, בנוסח הוועדה, נתקבל.

ה"ור" ט. סנהדראי :

לסעיף 13 הסתייגות לחבר-הכנסת בגין וקושניר. רשות היבור לחבר-הכנסת מרידור, שימק את ההסתייגות.

אליהו מרידור (תנועת החירות) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בסעיף 13 (א) מציעה הוועדה לקבוע, כי הנשיא לא יתן את הדין לפני כל בית-משפט או בית-דין בשל דבר הקשור בתפקידו או בסמכויותיו, וכי יהיה חסין בפני כל פעולה משפטית בשל דבר כזה. המסתייגים מציעים לקבוע כי נשיא המדינה לא ישא באחריות פלילית או אזרחית בשל מעשה שעשה במילוי תפקידו כנשיא המדינה. אין פה קנאות לנוסח, יש הבל מהותי בין שתי הגירסאות, גירסת הוועדה וגירסת המסתייגים.

המשותף לשתי הגירסאות הוא, כי בענינים פליליים ואזרחיים, כלומר בדיני ממונות ובדומה להם, לא ישא הנשיא באחריות בשל מעשה שעשה במילוי תפקידו כנשיא. על-פי הנוסח המוצע על-ידי הוועדה אי-אפשר יהיה גם להביא פניה לבית-המשפט העליון כבית-משפט גבוה לצדק נגד הנשיא בשל מעשה שעשה במילוי תפקידו. לעומת זאת סוברים המסתייגים, כי בענין כזה שבו מתעוררת השאלה של חוקיות המעשה של נשיא המדינה, והציבור התפלג לשתי כיתות, האחת אומרת כי הנשיא פעל או עומד לפעול כדין, והשניה סוברת שהפעולה אינה כדין — במקום שיתכתשו הכיתות ביניהן וכל אחת תפרש פירוש כרצונה ותאשים את הנשיא במעשה בלתי-חוקי או חס וחלילה בחריגה מסמכות, — מציעים אנו, כי במקרה כזה אפשר יהיה לפנות לבית-המשפט העליון ולבקש את הכרעתו.

אומרים החולקים על דעתנו כי אין זה יאה. הנשיא עשה מה שעשה או עומד לעשות מה שעומד לעשות. אנו חושבים כי אין שום פגיעה בכבודו של שום אדם, גם לא בכבודו של נשיא המדינה, אם בית-המשפט העליון של המדינה פונה אליו ומבקש ממנו להסביר את עמדתו. ואם לא ישוכנע בית-המשפט כי אכן צדוק הנשיא בפירוש סמכויותיו, בשיקול-דעתו — יוכל בית-המשפט העליון לומר: אין זה כדין. אין אנו מציעים שבית-המשפט העליון יוכל להתערב בשיקול-

מיעוט שיעור במיליון תפקידו כנשיא המדינה. מבחינה פרו-צדורלית-פורמלית — אולי לא מבחינה מהותית — גם בקשה המופנית לבית-המשפט הגבוה לצדק מביאה לדיון אורחי, שכן הפרוצדורה המתנהלת לפניו היא על-פי מתכונת של דיון אורחי. משום כך ההוראה המוצעת בהסתייגותם של חברי-הכנסת קושניר ומירדור לסעיף 13 עשויה להתפרש כאילו היא באה לתת חסינות לנשיא גם מפני הגשת בג"צ. מצאתי לנכון להציע נוסח אחר כפי להשיג אותה מטרה שאליה שואפים. כמובן, חברי-הכנסת מירדור וקושניר, שאי-פה שנתתי לה ביטוי ונימקתי בהרחבה כאשר הענין נדון בוועדה.

ההסתייגות שאני מציע נוגעת, אם כן, אף היא לחסינות של הנשיא במיליון תפקידו ושימוש בסמכויותיו. מצדד אני בקביעת חסינות זו בחוק, במידה שהיא באה למנוע שהתור צאות המשפטיים העלולות לנבוע ממעשיו הרשמיים של הנשיא, יפגעו בו אישית. החסינות רצויה והכרחית כדי להבטיח שלא תהייה צפויות לנשיא סנקציות כלשהן על-פי דיני העונשין ואי-אפשר יהיה לחייבו בפיצויים על-פי הדין האזרחי בשל מעשים אלה. עד כמה שמדובר בפעולה הקשורה בתפקידו או סמכויותיו, תומך אני גם בהוראה המורה שחסינותו תעמוד לו גם לאחר תום כהונתו; כלומר, שהיא תהיה מטריאלית ומוחלטת ולא רק פרוצדורלית-זמנית.

אולם אינני רואה כל סיבה לחיסון הפעולות הרשמיות של הנשיא בפני ביקורת שיפוטית בדבר חוקיותן. לפי החוק משנת תשי"ב ולפי הפסיקה של בית-המשפט העליון, המצב כעת הוא שכל בית-משפט רשאי להעביר תחת שבט ביקורתו מעשה של הנשיא כאשר שאלת חוקיותו מתעוררת כעקפין במשפט פלילי או אזרחי; דהיינו, כשהיא מתעוררת דרך אגב כשאלה שהכרעתה הרושה לביורר ענין פלילי או אזרחי כלשהו בפני בית-המשפט שבסמכותו נמצא הביורר של הענין הפלילי או האזרחי.

אולם אינני רואה כל סיבה לחיסון הפעולות הרשמיות של הנשיא בפני ביקורת שיפוטית בדבר חוקיותן. לפי החוק משנת תשי"ב ולפי הפסיקה של בית-המשפט העליון, המצב כעת הוא שכל בית-משפט רשאי להעביר תחת שבט ביקורתו מעשה של הנשיא כאשר שאלת חוקיותו מתעוררת כעקפין במשפט פלילי או אזרחי; דהיינו, כשהיא מתעוררת דרך אגב כשאלה שהכרעתה הרושה לביורר ענין פלילי או אזרחי כלשהו בפני בית-המשפט שבסמכותו נמצא הביורר של הענין הפלילי או האזרחי.

מקורו של דין זה הוא בפסיקה של בית-המשפט העליון, אשר במשפט היועץ המשפט נגד מתאנה, ערעור פלילי 185/59 ודין נוסף 13/60, ראה עצמו מוסמך לבדוק — ואף בדק — אם הנשיא רשאי, בתוקף סמכות החנינה והפחתת העונשים שהחוק מעניק לו, להפוך עונש מאסר לעונש של מאסר-על-תנאי. יחד עם זאת הכל תמימי-דעים שהחוק הקיים איננו מאפשר פניה ישירה אל בית-המשפט הגבוה לצדק בדבר אי-חוקיות מעשיו הרשמיים של הנשיא, והנה, את המצב הזה של מתן אפשרות להתקפה עקיפה על פעולה של הנשיא בשל אי-חוקיותה בפני כל בית-משפט במסגרת סמכותו הנגדרת, ושל שלילת אפשרות לפנות במישורין אל בית-המשפט הגבוה לצדק, בעתירה לבטל פעולה בלתי-חוקית של הנשיא, את המצב הזה רוצה הרוב בוועדה לקיים גם על-ידי החוק החדש, ועל יסוד חוקיו של הנשיא של הרוב בוועדה נוסח סעיף 13 לחוק.

נדמה לי שהסדר זה לוקה בחוסר עקביות. אם ניתן לברר את שאלת חוקיותו של מעשה רשמי כלשהו של הנשיא, כשהיא מתעוררת אגב משפט שהנושא העיקרי שלו הוא נושא אחר, ועקב כך לפסול את המעשה כבלתי-חוקי, יהא זה אפילו לענין אותו משפט בלבד — מדוע אין להביא בשום אופן את שאלת חוקיותו של המעשה במישורין להכריעו של בית-המשפט הגבוה לצדק? מה ההבדל המהותי הגדול בין שני המקרים, מבחינת הסכנה של הפגיעה בנשיא? הלא גם כאשר בית-המשפט הגבוה לצדק יפסול במישורין פעולה רשמית של הנשיא, לא יוטל עליו — על הנשיא — כל עונש והוא לא יחוייב בתשלום פיצויים. ההבחנה שהבי

את האפשרות של ביקורת שיפוטית עקיפה בתוקף הסמכות הנגדרת של כל בית-משפט על-פי סעיף 35 לחוק בתי-המשפט, מציע אני לבסס מעתה על הוראת חוק מפורשת. ההלכה הפסוקה, הקיימת כבר בנידון, תאומץ על-ידי כך באמצעות החקיקה.

היו"ר ט. סנהדראי:

אחרון המסתייגים בסעיף זה — חברי-הכנסת טובי.

תופיט טובי (מק"י):

כנסת נכבדה. הסתייגותי ביסודה היא אותה הסתייגות של קודמי, ואנסח אותה אולי לא בלשון משפטית כפי שעשו קודמי, אלא בלשון של אורח הוראה את המשרה הזאת וכבודה במקומה, וזאת זכותו כאזרח.

אני חושב שבמתן אפשרות של בירור משפטי של חוקיות מעשיו של נשיא המדינה במיליון תפקידו, ושל שימוש בסמכויותיו — יש שני טעמים: (א) כבוד המוסד הרם, והצורך להבטיח שלא יהיה צל של ספק בעיני ציבור מסויים או חלק מן הציבור, שפעולה מסויימת של הנשיא חרגה מתחומי החוק. ואין בזה שום פגיעה, אלא להיפך, חינוך מעמדו של נשיא המדינה, אם תינתן אפשרות לביורר משפטי של חוקיות מעשה ממעשיו, ופיוור כל צל של ספק על-ידי בירור משפטי לעצם הענין. (ב) הזכות האלמנטרית של אזרחי המדינה, אם הם חושבים שמוסד מסויים — ויהיה המוסד הרם ביותר, של נשיא המדינה — עשה מעשה שיש בו לפי שיקול-דעתו של ציבור מסויים או אורח מסויים משום חריגה מסמכות או חריגה מחוקיות — מובטחת להם האפשרות לב-ברר את טענותם בבית-הדין. זהו דבר קיים, ואין לגרוע ממנו; וזהו זכות קיימת שאין לגרוע ממנה.

לכן אני מציע לחברי הכנסת ולכנסת לקבל את העקרון הזה, שהוא לכבודו של המוסד הרם והוא מהווה חיזוק של זכויות האזרח והדמוקרטיה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות היבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בתחילת דברי רצוני לקבוע שהוועדה מקיימת את המצב הקיים, וזאת כוונתה.

היו"ר ט. סנהדראי :

לסעיפים 14 עד 18 אין הסתייגויות. נצביע עליהם.

הצבעה

סעיפים 14—18 נתקבלו.

היו"ר ט. סנהדראי :

לסעיף 19 — הסתייגות לחברי הכנסת אזניה וקלינגהופר.
 רשות הדיבור לחברי הכנסת אזניה, להנמקת הסתייגות.

ברוך אזניה (מפא"י) :

גברתי היושבת ראש, כנסת נכבדה. הסעיף המוצע מעורר רק בעיה ממלכתית טכנית. הבעיה היא זו: יכול לקרות שמסיבות כלישה, התפטרותו של הנשיא באה בזמן שאין ממלא מקום הנשיא נמצא בארץ, או אינו בקו הבריאות. הכניסה לתוקף של התפטרות הנשיא 48 שעות אחרי התפטרותו, באה למנוע את הסכנה הזאת.

היו"ר ט. סנהדראי :

בשם הוועדה ישיב חברי הכנסת שופמן.

יוסף שופמן (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

גברתי היושבת ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש את הכנסת לאשר את הסעיף בנוסח שהובא עליידי הוועדה, וזו לשונו: „נשיא המדינה רשאי להתפטר מכהונתו עליידי הגשת כתב התפטרות ליושבת ראש הכנסת; כתב התפטרות אינו טעון חתימת קיום; ההתפטרות נכנסת לתוקפה עם מסירת כתב התפטרות.“

המסתייגים מבקשים לדחות את התפנות מקומו של נשיא המדינה ל-48 שעות לאחר שכתב התפטרות הגיע לידי יושבת ראש הכנסת, ומובן שתוך 48 שעות אלו רשאי הנשיא גם לחזור בו.

רבותי, חברי הכנסת. קיים מנהג לא יפה כל-כך במדינת ישראל, שאנשים מתפטרים לשם הפגנה ואינם מתכוונים להתפטר. מוסרים על התפטרות לעתון במקום למוסד שממנו מתפטרים. בחוק יסוד: הכנסת, אמנם ניתנה לחברי הכנסת האפשרות לחזור בהם, ובדיוק לפני שנה, ביום 16 ביוני 1963, התפטר ראש הממשלה מכהונתו; הוא התפטר גם מן הכנסת ותורו בהתפטרות זו.

ברוך אזניה (מפא"י) :

לא על כך דנים.

יוסף שופמן (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

אם ניתנת שעות של 48 שעות, הוא יכול גם לחזור בו. אני חושב, כי הכבוד שאנו רוחשים לאנשים שאנו בוחרים למשרת נשיא המדינה, מחייב אותנו להניח שאם הוא מתפטר, זוהי התפטרות סופית, מחושבת, ולא ענין של מצבר-רוח של רגע, ואין נותנים לו אפשרות לחזור בו.

לגבי הנימוק שהביא חברי הכנסת אזניה: מה לעשות במקרה שממלא מקומו של הנשיא אינו נמצא במדינה. רא" שית, כיום אפשר להגיע לארץ תוך שתיים-עשרה שעות מכל מקום שבעולם. הבעיה איננה של ארבעים ושמונה שעות. הרי גם הנשיא יידע שממלא מקומו אינו נמצא בארץ; הוא יוכל להודיע לו: אדוני, ממלא מקומי, אני רוצה להתפטר, הואיל נא בטובך לחזור לארץ, וידחה את התפטרותו ל-24 שעות, ולא שנקבע בחוק שאם האיש מתפטר — ובמקרה זה מדובר בנשיא המדינה — ההתפטרות נכנסת לתוקפה כעבור ארבעים ושמונה שעות. זה, פשוט, לא מכובד. אם נשיא המדינה מתפטר, הרי שהתפטר.

בחוק כהונת נשיא המדינה, בסעיף 9 (א), כתוב: „לא יתן נשיא המדינה את הדיון בפני כל בית-משפט או בית-דין על דבר הקשור בתפקידיו ובסמכויותיו“. אם כן, זה הנוסח שאף נתקבל בחוק החדש, עם תוספת שאינה משנה שום דבר בתוכן. כתוב: „ויהיה חסין בפני כל פעולה משפטית בשל דבר כזה.“

מנחם בגין (תנועת החירות) :

הוראה זו גורעת.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

אינה גורעת. אינה משנה שום דבר, אלא רוצה רק להשלים ולהסיר ספק. כי אולי יש פעולות משפטיות, כגון משטרות וכדומה, שאינן כלולות בנוסחה וגם אינן יכולות להיות מופעלות נגד הנשיא, והוועדה הרגישה זאת, שהיא רוצה בסופו של דבר לקיים את המצב כפי שקיים כיום.

אמנם, לא אגלה סודות אם אומר שבינתיים, בהמשך הדיון, היה זמן שהרוב בוועדה היה נוטה לנוסח שהיה מאפ- שר הגשת תביעה לבית-המשפט הגבוה לצדק. אבל היא חזרה בה, ואישרה את המצב הקיים.

חברי הכנסת קלינגהופר הסביר יפה את עמדת הוועדה כשאמר שהוועדה נשארה בחצי הדרך. אבל זאת בדיוק מה שרצתה לעשות. היא לא רצתה ללכת בדרך עד תומה, כלר: מר: לאפשר שהנשיא יופיע לפני בית-משפט כצד בקשר למעשה כלשהו שעשה. הנוסח של הוועדה אינו מונע שבדרך של גרר, מעשה מסויים או תוצאות מעשה מסויים של הנשיא יבואו לידי כירור משפטי. ומרוע נשארה הוועדה בחצי הדרך? כי מצאה שאמנם עצם הופעת הנשיא לפני בית- המשפט לא כעד כי אם כצד במשפט איננה רצויה, והיא עלולה לפגוע או ליצור מצבים שיפגעו ביוקרתו או בכבודו של הנשיא. על כן, הפתח לכך שמעשה מסויים של הנשיא אפשר להביאו בדרך עקיפין למשפט — נשאר פתוח. אבל הבאת הנשיא לפני כס המשפט — את הדרך הזאת לא רצינו לפתוח. על כן השאירה הוועדה את הניסוח כפי שהיה בחוק הקיים, ובוזה היא מקיימת גם את המצב כפי שהיה קיים עד היום.

הוועדה מצאה שאין צורך לשנות את הנוסח, גם לא לשם הבהרת הענין. כי למעשה פיסקה (2) בהצעתו של חברי הכנסת קלינגהופר אינה אלא הבהרה של הדרך הזאת שגם הוועדה ראתה אותה כאפשרית.

הוועדה מצאה, כפי שאמרתי, שאין צורך בכך. התוכן של הסעיף כשלעצמו מסביר את עצמו, ועל כן היא מציעה לקבל את הנוסח ולדחות את הסתייגויות.

היו"ר ט. סנהדראי :

חברי הכנסת, אנו מצביעים על סעיף 13.

הצבעה

התיקון של חברי הכנסת מ. בגין וי. קושניר לא נתקבל.

התיקון של חברי הכנסת י. ה. קלינגהופר לא נתקבל.

התיקון של חברי הכנסת ת. טובי לא נתקבל.

סעיף 13, בנוסח הוועדה, נתקבל.

נחום ניררפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון):
ובינתיים יוכל לחתום על חנינות.

יוסף שופמן (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
הוא לא יחתום על חנינות, כי שר המשפטים לא יתן לו חתימת קיום. היום נפטרנו מן הפחד הזה, כי הכנסת החליטה שדרושה חתימת קיום.

נראה לי, ולרוב בוועדה, כי אין צורך לתת כל שהות נוספת. אם נשיא המדינה, האיש המכובד, מוצא לנכון לעשות צעד קריטי מאוד של התפטרות, ההתפטרות נכנסת לתוקפה באותו רגע שהוא מתפטר. אי אפשר ליצור במדינה מצב של נשיא בהתפטרות, כשהוא עדיין מכהן. הנימוקים שהביא חברי הכנסת אזניה אינם רציניים בזמננו. אפשר לחזור לארץ תוך זמן קצר.

אני מבקש לדחות את ההסתייגות ולקבל את הסעיף באותו נוסח כפי שנתקבל בוועדה.

היו"ר ט. סנהדראי:
נעבור להצבעה.

הצבעה

בעד התיקון של חברי הכנסת ב. אזניה
וי. ה. קלינגהופר לסעיף 19 — 24
נגד — 14

התיקון של חברי הכנסת ב. אזניה וי. ה.
קלינגהופר לסעיף 19 נתקבל.
סעיף 19, בנוסח המתוקן, נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי:
לסעיף 20 — הסתייגות לחברי הכנסת אונא.

משה אונא (המפלגה הרתית-לאומית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. סעיף 20 מדבר על העברת הנשיא מכהונתו. סעיף 20 (א) אומר: "הכנסת רשאית, בהחלטה, להעביר את נשיא המדינה מכהונתו, אם קבעה כי אין הוא ראוי לכהונתו מחמת התנהגות שאינה הולמת את מעמדו כנשיא המדינה". אני מציע למחוק את הסיפה: "מחמת התנהגות שאינה הולמת את מעמדו כנשיא המדינה".

אנמם, הנושא כולו אינו נעים לדיון, אבל אם צריך לדון, יש לתאר מצב היכול להיווצר כדי שיהיה צורך להפיל את הסעיף הזה. התוספת הזאת מעמידה אותנו לפני הצורך לשקול אם התנהגות מסויימת הולמת או אינה הולמת את מעמדו כנשיא. נתאר לנו מצב שהנשיא התערב בפעולות פוליטיות כל-שהן, שלח שליח מצדו לאיוו מדינה אחרת וגרם לסיבוכים. אינני יודע אם אפשר לראות פעולה כזאת כפעולה שהיא בגדר התנהגות שאינה הולמת את מעמדו של הנשיא, ושמשום כך יכולה הכנסת לקבוע שאינו ראוי לכהונתו. לא יוכל להתעורר ספק לגבי הבחינה הסובייקטיבית, אבל לקבוע באופן אובייקטיבי שזוהי התנהגות שאינה הולמת את מעמדו, נדמה לי שיש בזה קושי רב. על כן נראה לי שדי אם נקבע את הבחינה הסובייקטיבית, כלומר שהכנסת מסכמת ברוב של שלושה רבעים מחבריה שאינו ראוי לכהונתו, וכך לא נסתבך בבחינות אחרות שיכול להיות ויכוח רב לגביהן, אם אנמם ההגדרה של "התנהגות שאינה הולמת את מעמדו כנשיא המדינה" חלה עליהן, ועל כן אני מציע למחוק את המילים האלה.

היו"ר ט. סנהדראי:

לסעיף 20 (ב) הסתייגויות לחברי הכנסת בגין, טובי וקושניר. רשות הדיבור לחברי הכנסת טובי.

תופיק טובי (מק"י):
אני מוותר על ההסתייגות.

היו"ר ט. סנהדראי:
רשות הדיבור לחברי הכנסת קושניר.

יוסף קושניר (מפ"ם):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו מציעים בהסתייגותנו להשאיר את המספר של עשרה כפי שזוהי בחוק הקודם משנת תשי"ב. למעשה, בחוק הקודם משנת תשי"ב היה נדרש המספר הזה גם לגבי הצעת מועמדות וגם לגבי הדחה. בתחילה ניסו בוועדה לחלוק גם על זה וגם על זה, והכוונה היתה לצמצם את זכויותיהן של סיעות קטנות יותר, ולא לאפשר לסיעות קטנות יותר לפעול בענין זה. אחר כך, אלה שניסו לשנות את המספר עשרה לגבי הצעת מועמדות, חזרו בהם וההסתייגות שלהם נתבטלה, אבל הם לא חזרו בהם משינוי המספר לגבי מקרה של הדחה.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אל תאמר "הדחה", אלא "העברה" מכהונה.

יוסף קושניר (מפ"ם):

מכיוון שבחוק הקודם משנת תשי"ב היה המספר הזה נהוג בשני המקרים, אין אנו רואים צורך לשנות את המספר גם לגבי העברה מכהונה, משום שכונת דבר זה לצמצם את זכויותיהן של סיעות קטנות יותר בכנסת.

משום כך אנו מציעים, כשם שאושר הדבר לגבי הצעת מועמדות, להשאיר זאת גם לגבי הענין של העברה מכהונה.

היו"ר ט. סנהדראי:
רשות הדיבור לחברי הכנסת אזניה, בשם הוועדה.

ברוך אזניה (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני משיב בשם הוועדה על שתי ההסתייגויות, אבל אינה דומה התשובה על ההסתייגות הראשונה, שהיא נגד דעתו של יושב-ראש הוועדה, להסתייגות השנייה שהיא לא נגד דעתו של יושב-ראש הוועדה. אסביר את שני הדברים.

כשאנו פוסקים שאין הנשיא ראוי לכהונתו, הרינו כרו ללים במושג "ראוי" משמעות אישית רחבה ופוליטית. נחזור בבדיקת המושג לאותם ימים שהכנסת מחליטה לבחור בני שיא, ואז היא מחליטה מי ראוי ומי אינו ראוי, מי פחות ראוי ומי ראוי יותר. אלה הם מושגים שהם בתחומים של שיקול פוליטי, שיקול איש-פוליטי, אינם בתחומים של התנהגות. אבל להעביר נשיא מכהונתו אי אפשר, לפי המקור, בל עלינו, על כולנו, מתוך שיקולים פוליטיים. מתוך שיקול לים פוליטיים אפשר לא לבחור בו, אבל אי אפשר להעביר אותו מכהונתו, אלא אם כן הוכיחה התנהגותו שאינה הולמת את מעמדו כנשיא המדינה. ואם, למשל, חברי הכנסת אינם מדרגים את המושג "ראוי" על-ידי פעולה פוליטית של הנשיא שחורגת הרחק מסמכויותיו, או זוהי באמת התנהגות שאינה הולמת את מעמדו לא מפני שאינו ראוי להיות נשיא, הוא ראוי גם ראוי, אבל הוא נהג כך שאין התנהגותו הולמת את מעמדו כנשיא המדינה.

קיצורו של דבר, כאשר ניגש לאקט שאין איש מאתנו

היו"ר ט. סנהדראי :
 בסעיף 21 הסתייגות לחבר-הכנסת קלינגהופר, שכבר
 נימק אותה. אנו מצביעים.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר לסעיף
 21 לא נתקבל.

סעיף 21, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי :
 גם בסעיף 22 הסתייגות לחבר-הכנסת קלינגהופר, אשר
 כבר נימק אותה.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר לסעיף
 22 לא נתקבל.

סעיף 22, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי :
 בסעיפים 23—25 אין הסתייגויות. אני מעמידה אותם
 להצבעה.

הצבעה

סעיפים 23—25 נתקבלו.

היו"ר ט. סנהדראי :
 לסעיף 26 יש שתי גירסאות. רשות הדיבור לחבר-הכנסת
 קושניר, אשר נימק את הסתייגותו לגירסה א'.

יוסף קושניר (מפ"ם) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אנחנו רוצים להפוך
 את החוק הנה לחוק חסין ומיוחס. על כן קבענו בכמה סעיפי
 פים שהרוב צריך להיות רוב מיוחס, והרוב הזה שונה בסעיפי
 פים שונים. לפי גירסה א' של סעיף 26 דרוש רוב חברי
 הכנסת. הרוב איננו דומה בכל המקרים. בסעיף 8, המדובר
 על בחירת נשיא המדינה, דרוש רוב קולות; לגבי העברת
 הנשיא מכהונתו דרוש רוב של שלושה רבעים. על כן,
 ההגיון אומר, שצריך להיות דרוש אותו רוב לשינוי הסעיף
 שהיה דרוש גם לקבלתו. כאן צריך לנהוג במידה של אחי-
 דות, כשם שבמקרים מסוימים גרסנו שלא מספיק רוב
 חברי הכנסת אלא רוב מיוחס מוצדק יותר, שורת ההגיון
 נותנת שאותו רוב יהא דרוש כאשר רוצים לבטל אותו סעיף.
 על כן התוספת שאני מציע אומרת שבמקום הכתוב בסעיף
 26, גירסה א', בסעיף קטן (ב), כלומר במקום „ברוב חברי
 הכנסת“, יבואו המלים „באיתו רוב הנדרש באותם סעיפים“,
 כלומר רוב שהיה דרוש לקבלת הסעיף יהיה דרוש גם לביטולו.

היו"ר ט. סנהדראי :

נצביע על הסתייגותו של חבר-הכנסת קושניר לסעיף
 26 (גירסה א').

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. קושניר לסעיף 26
 (גירסה א') לא נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי :

עכשיו עלינו להכריע בין גירסה א' לגירסה ב'.

הצבעה

בעד גירסה א' — מיעוט

נגד גירסה א' — רוב

גירסה א' לא נתקבלה.

מעלה בדמיונו כיצד נגיע אליו, עלינו להעמיד סייגים חמור
 רים מאד. ואני חושב שהסייג שאין התנהגותו של הנשיא
 הולמת את מעמדו, זה המינימום. אם הנשיא אינו „ראוי“,
 עדיין אין זה נימוק המצדיק את העברתו של הנשיא מכהו-
 נתו.

ועכשיו בענין הקובלנה שתובא עליי עשרים או עשרה
 חברי כנסת. מורי ורבותי חברי הכנסת, אני מבקש מכם
 — גם מחברי האופוזיציה — להשתחרר מן ההקשר של
 ויכוח על „עשרים“ או „עשרה“ בהצעה לבחור בנשיא. אלה
 הם שני דברים שונים. מדוע? — כשאני מציע לבחור בנשיא,
 המספר שאליו צריך להגיע הוא 61. בהליך שני של בחירות
 — אפילו רוב יחסי בלבד מספיק, כשאני רוצה להעביר
 נשיא מכהונתו, אני צריך להגיע לרוב של שלושה רבעים
 מחברי הכנסת, זאת אומרת ל־90 חברי כנסת. אם כן, כיצד
 אפשר להתחיל בהליך שצריך להביא לכך ש־90 חברי כנסת
 יגיעו להכרה כי יש להעביר את הנשיא מכהונתו עליידי
 כך ש־10 ניסו לפתוח בו? יש מקום לשיקול אם עשרה
 חברי כנסת מספיקים גם כדי להציע מועמד לנשיאות, אבל
 אין זה דומה. כשלא נתקבלה דעתי בענין 20 מציעים לכהונת
 הנשיא, מחקתי את ההסתייגות. אמרתי לעצמי שגם עשרה
 חברים ראויים להציע מועמד לנשיאות, אבל להעביר נשיא
 מכהונתו, זה צריך להיות תהליך שלתחילתו מוכרח להיות
 משקל רב יותר בכנסת. ההבדל כאן הוא כזה שאינני מודאג
 שאם יתחילו בעשרה, או לא יגיעו לרוב של שלושה רבעים,
 אלא אני מודאג שיכול להיות שזה בכלל נסיון נפל, ובינתיים
 מתווכחים לא פחות ולא יותר מאשר על העברת נשיא
 מדינה מכהונתו. אם כן, כדי שגיעו לרוב של שלושה
 רבעים, תחילת התהליך הזה מוכרחה להיות בעלת משקל
 בכנסת והוא 20. ואין זה למעלה מיכולתה של הקואליציה
 ולא למעלה מכוחה של חלק מן האופוזיציה להציע זאת.

לכן אני מציע לדחות את ההסתייגות שרוצה לאפשר
 גם לעשרה להציע את העברתו של הנשיא מכהונתו.

היו"ר ט. סנהדראי :

אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת מ. אונא לסעיף 20 (א)
 לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת מ. בגין וי. קושניר
 לסעיף 20 (ב) לא נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי :

האם חבר-הכנסת קלינגהופר מוותר על הצבעה על הס-
 תייגותו?

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית) :
 כבר היתה הצבעה.

היו"ר ט. סנהדראי :

לא היתה, אנחנו מצביעים עכשיו.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר לסעיף
 20 (ב) לא נתקבל.

סעיף 20, בנוסח הוועדה, נתקבל.

ישיבה שעי"א, ו' תמוז תשכ"ד (16 יוני 1964)

— חוק יסוד: נשיא המדינה (סנהדראי, קלינגהופר, אונא); חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 10)

— (סנהדראי, ברעם)

רשאי להמשיך בכהונתו למרות שהוא נבחר לפי חוק קודם, הוא חוק המעבר תש"ט, ולא לפי החוק משנת תשי"ב. על מנת להסיר כל צל של ספק בענין עדין וחשוב זה, אני מציע ללכת בעקבות החוק משנת תשי"ב והצעת הממ"שלה גם יחד, ולקבוע בחוק שלפנינו הוראת מעבר מפורשת להסדרת השאלה השעלית, שכן אם היא תישאר ללא פתרון מפורש, עשויים אנו לסכן את תוקף פעולותיו של הנשיא, שעמדה נמנית פעולות בנות משמעות קונסטיוציונית רא"שונה במעלה, כגון חלקו של הנשיא בהליכי הרכבת ממשלה חדשה, מינוי שופטים ועוד דברים בעלי משקל רב בחיינו הממלכתיים.

היו"ר ט. סנהדראי :

השות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הוועדה מצאה שאין הכרח להכניס סעיף זה. מפני כך לא קבעה אותו בחוק. אולם אין לי התנגדות עקרונית שהדבר הזה יכתב בחוק אם הכנסת מוצאת שיש ענין בזה.

היו"ר ט. סנהדראי :

אני מעמידה להצבעה את הצעתו של חבר-הכנסת קלינגהופר להוסיף סעיף 28.

הצבעה

הצעת חבר-הכנסת י. ה. קלינגהופר להוסיף סעיף 28 נתקבלה.

משה אונא (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

הסעיף החדש כגון 27 יהיה 26. מספרו של הסעיף החדש שנתקבל יהיה 27.

היו"ר ט. סנהדראי :

אני מעמידה את הצעת חוק יסוד: נשיא המדינה להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק יסוד: נשיא המדינה נתקבל.

ג. חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 10), תשכ"ד — 1964 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

מו לשופטים מקצועיים של בתי הדין לביטוח לאומי שאינם שופטי שלום, וכן לאב בית הדין לערעורים שאינם שופט מהווי, או לשאיריהם. אמנם חוק הביטוח הלאומי מעניק סמכות לשר העבודה לקבוע בתקנות את שכרם של שופטים מקצועיים אלה, אך אין כל הוראה מפורשת בחוק הקיים לגבי הגימלאות שיינתנו להם לאחר פרישתם מתפקידם או לאחר פטירתם. התיקון בא להעניק לשר העבודה את הסמכות לקבוע בתקנות ובאישור ועדת הכספים של הכנסת — באשר ועדה זו מאשרת את הגימלאות לשופטים בכללן — הוראות בדבר הגימלאות לאחר פרישה או מוות שישולמו לשופטים המקצועיים של בתי הדין המקומיים לביטוח לאומי ולאב בית הדין לערעורים, או לשאיריהם.

היו"ר ט. סנהדראי :

אנחנו עוברים לסעיף י"ד בסדר-היום — חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 10), תשכ"ד—1964, קריאה שניה ושלישית. רשות הדיבור לחבר-הכנסת ברעם, יושב-ראש ועדת העבודה.

משה ברעם (יו"ר ועדת העבודה) :

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד בשם ועדת העבודה של הכנסת להביא לקריאה שניה ושלישית הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 10), תשכ"ד—1964. התיקון מס' 10 המינה לפניכם בא לתקן אי-בהירות שהיתה קיימת לגבי הגימלאות לאחר פרישה או מוות שישול-

* „דברי הכנסת“, חוב' כ"ח, עמ' 1867; נספחות.

— חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 10) (ברעם, סנהדראי); חוק לתיקון דיני הרכישה לצרכי ציבור (סנהדראי, קרגמן) —

להצעת תיקון זו ישנה הסתייגות של חברי הכנסת שערי וטיאר.

היו"ר ט. סנהדראי:

המסתייגים אינם באולם. אני מעמידה איפוא להצבעה את ההסתייגות של חברי הכנסת שערי וטיאר.

הצבעה

התיקון של חברי הכנסת י. שערי וא. טיאר לסעיף 1 א נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 10), תשכ"ד—1964, נתקבל.

כאשר חוק הביטוח הלאומי נתקבל בכנסת, היה כיום חוק השופטים, שנתקבל כמה חודשים לפני כן. כידוע, השופטים המקצועיים של בתי הדין לביטוח לאומי אינם מתמנים בדרך שמתמנים שופטים ולא נקבעו להם זכויות שנקבעו בחוק השופטים. אפשר כמובן להציע לשנות בנידון, ואינם זו הבעיה העומדת לדיון כעת. הוועדה החליטה להביא את כל הבעיה של מעמד השופטים המקצועיים של הביטוח הלאומי בהשוואה למעמדם של שופטי בתי המשפט הרגילים לתשומת לב שרי העבודה והמשפטים, אבל בשלב זה, כשמר בימים תיקון חלקי ומצומצם, אין טעם להכניס תיקון עקרוני. בענין זה קבעה בזמנו הכנסת, שמשכורתם של השופטים המקצועיים נקבעת על ידי שר העבודה בתקנות. אזי לא לחצה עדיין שאלת הגימלאות, ולכן נשכח הענין. עכשיו מבקשים לקבוע כלל דומה לגבי הגימלאות באישור מוסד פרלמנטרי — ועדת הכספים.

ד. חוק לתיקון דיני הרכישה לצרכי ציבור, תשכ"ד — 1964 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

לביטול הפקעה שהחלו בה לפי אחד החוקים הללו, ונקבע שמשבטולה ההפקעה, לא יביא אותה בחשבון לחישוב שטח המכסימום שמותר להפקיע ללא תשלום. ייתכנו איפוא מקרים שבהם נוצלו כבר כל האחוזים שמותר להפקיע אותם ללא תשלום פיצויים, וזאת עקב הפקעות מצטברות, ואם לאחר מכן בטלה אחת מהן, שוב יתפנו מספר אחוזים להפקעה ללא תשלום.

הוועדה רשמה לפנייה כי בהתאם להצעת הממשלה בהצעת חוק התכנון והבניה, הגיעה ועדת הפנים של הכנסת לידי החלטה שבהפקעות על פי חוק התכנון והבניה יועלה המכסימום שמותר להפקיע ללא תשלום מ-25% ל-33½%.

כן רשמה לפנייה הוועדה הסכמת הממשלה לתיקון החוק המובא כעת לקריאה שניה ושלישית בשלבים האחרונים של הדיונים בהצעת חוק התכנון והבניה. התיקון יבטיח שאם אחת ההפקעות החוזרות תהיה הפקעה לפי חוק התכנון והבניה, יהיה המכסימום שמותר להפקיע ללא תשלום פיצויים בהפקעות חוזרות 33½% ולא 25%.

להצעה זו הוגשה הסתייגות אחת — של חברי הכנסת וטיאר.

ברצוני להסב לתשומת לב הכנסת לתיקוני הנוסח הבאים שיש להכניס לנוסח החוק המונח על שולחן הכנסת: בסעיף 3, סעיף 10, (2), במקום המילים „תופקע“ ו„תועבר“ יבוא „יופקעו“ ו„יועברו“. בסעיף 6, בין המילים „שרכש“ ו„מהחלקה“ יש להכניס את המלה „חלק“, שהוחסרה בעת ההדפסה, ועם חברי הכנסת הסליחה.

היו"ר ט. סנהדראי:

אנחנו עוברים להצבעה.

לסעיפים 1—3 אין הסתייגויות.

הצבעה

סעיפים 1, 2 ו-3 נתקבלו.

היו"ר ט. סנהדראי:

לסעיף 4 יש הסתייגות לחברי הכנסת וטיאר.

היו"ר ט. סנהדראי:
אנו עוברים לסעיף ט"ו בסדר-היום — חוק לתיקון דיני הרכישה לצרכי ציבור, תשכ"ד—1964, קריאה שניה ושלישית. רשות הדיבור לחברי הכנסת קרגמן, בשם ועדת הכספים.

ישראל קרגמן (בשם ועדת הכספים):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מתכבד להביא לכנסת חוק לתיקון דיני הרכישה לצרכי ציבור, תשכ"ד—1964, לקריאה שניה ושלישית.

מטרת החוק היא לתקן עיוות מסויים שנגרם לבעל קרקע שהן נושא להפקעות חוזרות. מספר חוקים — רובם עדיין מתקופת המנדט — מאפשרים להפקיע קרקעות למטרות סלילת דרכים, הקמת גנים ציבוריים וכיוצא באלה. וכן לצרכי הרכבת, ומשחררים את הרשות המפקיעה מתשלום פיצויים בעד הקרקעות, במידה ששטח שגולקח אינו עולה על 25% של הקרקע של אותו בעל במקום הנדון. היו מקרים שבהם באה רשות אחת והפקיעה 25% ללא תשלום פיצויים, אחר-כך באה רשות אחרת והפקיעה 25% מן העודף. הוועדה קיבלה בחיוב את הצעת הממשלה, להגביל את סמכויותיהם של הרשויות, שיהיו מוסמכות להפקיע רק 25% מהשטח המקורי. לכן אם על ידי הפקעה אחת או יותר נוצלו 25% אלה מהשטח המקורי — אין עוד להפקיע מאותו שטח אלא בתשלום מלא מתורת ההפקעה. יוצא מן הכלל הוא מקרה של רפארצליציה, שבו מותר לבוא ולהפקיע לצרכי דרכים ומטרות כיוצא באלה ללא תשלום פיצויים אף אם כבר נוצלו 25% של השטח להפקעות קודמות.

הוועדה הכניסה שני תיקונים להצעת הממשלה. התיקון הראשון הוא הוספת פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן) לרשימת החוקים המאפשרים הפקעות ללא תשלום. הפקעות לפי אותה פקודה יהיו איפוא כפופות לאותן המגבלות שהממשלה הציעה לגבי פקודת הקרקעות (רכישה לצרכי ציבור), פקודת בנין ערים ופקודת דרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח): היינו גם לגבי הפקעות לפי הפקודה היא תחול התקרה של 25% מכלל ההפקעות. התיקון השני נוגע

אברהם טיאר (תנועת החירות):
אני מוותר על הנמכת ההסתייגות.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת א. טיאר לסעיף 4
לא נתקבל.

סעיף 4, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ט. סנהדראי:
לסעיפים 5 עד 8 אין הסתייגויות.

הצבעה
סעיפים 5, 6, 7 ו-8 נתקבלו.

היו"ר ט. סנהדראי:
אני מעמידה את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק לתיקון דיני הרכישה לצרכי ציבור,
תשכ"ד—1964, נתקבל.

ה. חוק להגנת רכוש מופקד, תשכ"ד — 1964 *

(קריאה ראשונה)

שילוב הדברים בפקודה נתקל בקשיים טכניים רבים, אמנם, הענין הוא אחד, אך מונחי הפקודה וכל גרדי הוראותיה אינם מתאימים להיקף הדברים הכללי, וכשכאן להרחיבה, היה הכרח להדביק עליה את החידושים כטלאים. ההרחבה שהובנסה נשארה בלתי-מספקת. מצד שני, החלפת הפקודה מעיקרה, בחוק שיתן תשובה כראויה למלוא היקף הדרישות, כרוכה בקשיים של חקיקה יסודית, ועדיין הענין לא הבשיל. לכן עדיין כפותרים אנו כאן להמשיך השלמת הדברים בדרך התיקונים החלקיים, והתיקון שהצורך בו הורגש בינתיים כדוחק במיוחד הוא זה שאנו באים כאן להעמיד לדיון. מאחר ששילוב התיקון בגוף הפקודה אינו מעשי, מוצע התיקון כחוק מיוחד לעצמו.

המדובר קודם כל במתן אפשרות לאפוטרופוס הכללי להיוודע על רכוש, הראוי לטיפולו כ"רכוש נעדרים" — במקביל לאפשרות שהפקודה נותנת לו לגבי עזבונות, שם מודיעים לו על כל מקרה של מוות, האפוטרופוס הכללי מברר אם המקרה מצריך טיפול ואם לא. כאן מוצע שכל אדם המתזיק בירו את רכוש הוולת במשך תקופה ארוכה — אף הוא יודיע על הדבר לאפוטרופוס הכללי, והאפוטרופוס יברר אם הפקדון מתגלגל לשם הבעלים כרצונם או שמא רק מנצל המתזיק איוו הרשאה או יפוי-כוח שאבר עליהם הכלה, כדי לעשות עצמו יורש ברכוש הצריך שמירה וטיפול לזכו תם של אנשים אחרים. גם כאן לא יהא האפוטרופוס עצמו המחליט בדבר, והידועות שיקבל תשמנה רק להסב את תשומת-לבו לשאלה אם ראוי לו להביא את הענין להכרעת בית-המשפט, לפי פקודת האפוטרופוס הכללי.

עד כאן בנוגע לסעיפים 1—5 של ההצעה. סעיף 6, מצדו, אף הוא נועד להגן על בעלים שרכושם מתגלגל על סמך הרשאה או יפוי-כוח, שהתיישנו באוירה. אך סעיף זה נותן את ההגנה במישורין, בלי התערבות האפוטרופוס. ההגנה היא, שגם אם האפוטרופוס הכללי לא הספיק להתערב — או לא מצא לנכון להתערב — ייחשבו על כל פנים ההרשאה או יפוי-הכוח כמישונים, משעברו עליהם עשר שנים לפחות, ביחס לפעולות שדרגת חשיבותן היא כזאת שהחוק מחייב את רישומן הפומבי. כעבור תקופה זו של עשר שנים ממתן ההרשאה לא תהיה בה עוד הסמכה לפעולה הטעונה רישום, אלא אם כן הובח שהאדם שנתן את ההרשאה הסכים לאותה פעולה או שבית-המשפט התיר את ביצוע הפעולה.

אני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ט. סנהדראי:

אנחנו עוברים לסעיף ה' של סדר-היום: חוק להגנת רכוש מופקד, תשכ"ד—1964, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים ד. יוסף:

גברתי הושבת-ראש, כנסת נכבדה. הרקע המשפטי להצעת חוק זו הוא בפקודת האפוטרופוס הכללי משנת 1944. פקודה זו נועדה מלכתחילה לאפשר טיפול ציבורי בעזבונות הנשארים מסיבה כלשהי ללא טיפול על-ידי היורשים הזכאים בהם. לשם כך יצרה הפקודה את מוסד "האפוטרופוס הכ"לתי", ובסעיף 9 היא קבעה שכל פקיד ציבורי המקבל בתוקף תפקידו ידיעה על מוהו של אדם, שהפקודה עשויה להתייחס לעזבונו, חייב להודיע על המוות לאפוטרופוס, כדי שזה יוכל לבדוק את הנסיבות ולראות אם יש לו להתערב בדבר ואם לאו. ההתערבות שהפקודה מאפשרת לאפוטרופוס, אין פירושה אפשרות ישירה להשתלט על הרכוש לפי שיקול-דעתו גרידא, כי אם רק אפשרות לפנות לבית-המשפט, כדי שבית-המשפט יקבע אם יש צורך מצדו באמנם את טיפולו של האפוטרופוס; ורק כשבית-המשפט מחליט בשאלה זו בחיוב, ניתן לאפוטרופוס לקבל עליו את הטיפול בעזבונו למעשה.

אולם, במהלך ההתפתחות נמצא שהפקודה נתפסה רק לביטוי מסויים אחד של בעיה, שענינה המהותי מקיף הרבה יותר. לאמיתו של דבר, אין שום ייחוד בעזבונו הנשאר ללא טיפול. אותה בעיה עצמה מתעוררת בקשר לרכוש כלשהו הנשאר בלי החוקה, או הנשאר ברשותו של אדם שאליה התגלגל הוא באיווה אופן, ואשר בעליו האמיתיים חדלו משום-מה לטפל בו. — ממש כדרך שיוורש משאיר בלי טיפול את העזבונו שבו זכה מבלי דעת. ההיקף המורחב הזה של הבעיה מורגש במיוחד בנסיבות המיוחדות שלנו. יש בארץ רכוש של יהודים שעקבותיהם נעלמו בשואה; יש רכוש של יהודים שנשארו בגולה, ושמוקדם אולי יודע, אלא שידם קצרה מלדאוג לטיפול ברכושם; ויש רכוש של יהודים שביקשו להכין להם בסיס ליום בוואם ארצה ושבניתיים נשתהה בוואם עד שאולי מתו או נשכח הדבר מלבם, ומי שיש לו גישה לרכוש, נשארה למעשה חופשי לעשות בו כטוב בעיניו.

כדי להיענות למציאות זו, הוחל מיד אחר הקמת המדינה בהרחבת פקודת האפוטרופוס הכללי, שתחול לא רק על עזבונות, אלא גם על רכוש "נעדרים" (סעיף 35 א'), אך

היו"ר ט. סנהדראי :

הדיון על הצעת החוק יהיה אישי, במסגרת של עשר—
 חמש-עשרה דקות לנואם. רשות הדיבור לחבר-הכנסת מרי-
 דור.

אליהו מרידור (תנועת החירות) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. לא התפלאתי ששר
 המשפטים הנכבד הציע להעביר את הצעת החוק לוועדה ;
 הרי לשם כך הביא אותה לפני הבית. אני מניח ששר המש-
 פטים לא יכעס ולא יתפלא אם אציע להחזיר את הצעת
 החוק לממשלה.

שר המשפטים ד. יוסף :

במקרה זה אני מתפלל.

בחום ניר-רפאלקס (אחדות העבודה—פועלי ציון) :
 כבדה וחשדהו ...

אליהו מרידור (תנועת החירות) :

ידידי הנכבד מאד, חבר-הכנסת ניר, הכלל של כבודה
 ותשדהו הוא כלל יפה לפעמים. לא תמיד. אבל אין לדבר
 סוף. אם כך, צריך לחייב כל אדם להתוודות על מה שעשה,
 דוגמת אותה התוודות לפני כומר קתולי בכנסיה. צריך לחייב
 אדם לספר מה עשה. שמא חטא, כי צריך לחשוך בו. אין
 לדבר סוף אם נתייחס לכל בעיה מבחינה זו. אני חושב
 שאין הצדקה להתערבות זו של הממשלה ושל האפטרופוס
 הכללי.

האפטרופוס הכללי, כבודו במקומו מוגן. אם מדובר
 ברכוש לא מופקד אלא ברכוש מופקד למעשה, רכוש שאין
 לו דואג, יש הצדקה שהאפטרופוס הכללי, לפי צו הנהלה
 שניתן עליידי בית-משפט, יעשה ברכוש כמיטב יכולתו על
 מנת לשמור עליו לטובת היורשים אם יבואו אי-פעם. כאן
 אין זו התערבות של האדמיניסטרציה בעניני האזרח ללא
 צורך.

מקרים בודדים של ניצול לרעה ראויים לטיפול המש-
 טרה, פרקליטות המדינה ובתי-המשפט הפליליים. מה יעשה
 האפטרופוס הכללי ? האפטרופוס יצטרך לבדוק אם הוא
 צריך או אינו צריך לבקש את הצו להנהלת הנכס. מדוע
 צריך לכתוב שמי שמחזיק עשר שנים ביפו-יכוות חייב להר-
 ידע על כך ? אפשר גם להרחיק לכת ולומר שכל מי שיש
 בידו רכוש — יודיע על כך. הרי אין לדבר סוף. אם נכניס
 את האפטרופוס לבידור כל הבעיות, נגיע לתוצאות אבסור-
 דיות. נטיל עליו תפקידים וחובות ונגדיל את חופש פעו-
 לתו ללא כל הצדקה. וכאן עוד מוצעת סנקציה פלילית. מוצע
 להטיל קנס של 2,000 לירות.

אני סובר שהרעיון פסול ובא רק כדי להגדיל את
 התערבות השלטונות ללא כל הצדקה.

בעקבות רעיון זה באה הוראה שניה בחוק, שאף היא
 נראית לי פסולה. רק לפני חודש ניתן פסק-דין של בית-
 המשפט העליון. אינני זוכר את שמות הצדדים, אבל אני
 יודע את שמות עורכי-הדין שטיפלו בענין, כי שוחחתי עמם.
 להלן פרטי המקרה : אדם בא למשרדי הטאבו בירושלים
 ורצה לפעול על סמך יפו-יכוות. הפקיד, על סמך פסק-דין
 אנגליים מן הימים ההם, טען שחלפו 15 שנה מאז ניתן יפו-
 הכוח והוא איננו מוכן לרשום על יסוד יפו-יכוות זה עסקה
 בטאבו. התנהל ויכוח בין עורכי-הדין ומנהל הטאבו. פנו
 לבית-המשפט העליון בנידון. בית-המשפט העליון קבע, כי אין
 זה מעניינו של מנהל הטאבו לבדוק אם חלה התיישנות אם
 לא. זו וכתרו של הנחבצ לעטוען טענת התיישנות. אם
 הנתבע אינו מופיע ואינו מעלה טענה כזו, היא אינה מת-

אליהו מרידור (תנועת החירות) :

ואלה נימוקי : הבעיה הראשונה היא חיובו של כל אדם,
 שברשותו נכס של הזולת על סמך הרשאה או מינוי במשך
 עשר שנים לפחות — להודיע על כך לאפטרופוס הכללי.
 אינני רואה שום הצדקה לכך שהממשלה תתערב בענינים
 אזרחיים. בעניני ממונות ורכוש שבין ראובן ושמעון. נתן
 ראובן יפו-יכוות לשמעון שיעשה בשמו ברכושו של ראובן,
 הרי שהוא סמך עליו. הוא רשאי על-פי החוק לבטל את יפו-
 הכוח כל אימת שירצה. המדובר ביפו-יכוות שניתן לביטול,
 משמע שלא נעשה לטובת צד שלישי. מדוע צריכה הממשלה
 להות כה להוטת להתערב בענינים פריטיים כאלה בין אזרח
 לאזרח, בין אדם לחברו ? מה ענינה בכך ?

שר המשפטים הזכיר את פקודת האפטרופוס הכללי משנת
 1944. שם מדובר ברכוש שאין לו דואג, רכוש נטוש ועזוב,
 שבעליו איננו ידוע, שאיש איננו מטפל בו והוא הפקר.
 זהו רכוש מופקד ולא מופקד, ואילו כאן מדובר על הגנה
 כביכול על רכוש מופקד. אם ראובן מצא לנכון להפקיד את
 רכושו בידו שמעון, מה ענינו של האפטרופוס הכללי להתי-
 ערב ?

בסוף החוק מופיעים דברי הסבר, שעם כל הכבוד למ-
 נסחיהם, הם פוגעים, מעליבים ללא צורך ומחשידים. וכך
 נאמר בדברי ההסבר שהם קצרים מאד : "מצוי במדינה רכוש
 השייך לאנשים שנספו בחוץ-לארץ והוא מותקן או מתנהל
 על-ידי אחרים בחוקי הרשאות שקיבלו פעם מהבעלים או
 עקב יחסי אמון ששררו פעם בין הבעל האמיתי ובין המתי-
 ויק. בימי השלטון העותמני ובתקופת המנדט היה אדם נאלץ
 לפעמים להציג את רכושו כרכוש בעלים מדומים כדי להתגבר
 על קשיים מדיניים או משפטיים, בארץ ישראל או בארצות
 חוץ. השואה ותהפוכות מדיניות הביאו לכך, שעקבותיהם של
 רבים מן הבעלים האמיתיים נעלמו או שחלל כל קשר תקין
 אחר. ולפעמים ניצלו המורשים על ידי הדבר לרווחם הפרטי.
 כדי למנוע ניצול כזה מוצע לפסול הרשאות שעבר זמן רב
 מיום נחיתן ולחייב אנשים המטפלים ברכוש הזולת על-פי
 הרשאות מסוג זה להודיע על כך לאפטרופוס הכללי כדי
 לאפשר לו פיקוח על הרכוש".

למה לחשוך באנשים שהם גנבים ? אם אדם מחזיק יפו-
 כוח של הזולת והוא מועל באמון ומשתמש ברכוש לתועלת
 עצמו — יובא לבית-המשפט על סמך הוראות החוק הפלילי
 וילך לבלות מספר חודשים, לידי מספר שנים, באחד מבתי-
 האסכניה של שר המשטרה ; שם מקומו. בדברי ההסבר
 נאמר כי יש אנשים רבים אשר הלכו לעולמם. במגלה התור-
 כית המהוללת, שהיא עד כה החוק המחייב, כתוב — ועל
 כך לא יהיה ויכוח ביני לבין שר המשפטים — שאם נפטר

בגלל השואה וכל מה שבא בעקבותיה — היו מקרים של התעשרות וניצול לרעה של רכוש השייך לאנשים שנספו, נעלמו, נעדרו, ויפויי-הכוח שנמסר לאנשים מסויימים נתן להם אפשרות להשתמש ברכוש זה בצורה לא תמיד רצויה. אך איני סבור שבהודמנות זו, מטעם זה, צריכים אנו להנהיג ככלל את האינסטיטוציה של התיישנות יפויי-כוח, או שיפויי-כוח יהיה מוגבל לתקופה מסויימת.

הצעה היא, שאותה הוראה שמציע אותה שר המש" פטים, שחייבים לרשום הרשאה שניתנה לפני תקופה מסויימת, כדי שתעמוד לכדיקה, — תוגבל לאותו יפויי-כוח, לאותה הרשאה שניתנה לפני השואה או בימי השואה. כדי שכל המקרים האלה יבואו לכדיקה, וכדי שתאחראים לכך יוכלו לפעול אם יתברר שמדובר באנשים נעדרים ויש צורך שהציבור והמדינה ידאגו לגורל רכוש זה. אך יש להגביל בדיקה זו כולה רק ליפויי-כוח או להרשאה שניתנה לפני השואה או בימי השואה; כן יש צורך לקבוע בדיוק איזה תאריך יכול להיות קובע כאן, ולא להנהיג כאינסטיטוציה קבועה, שכל הרשאה, כל יפויי-כוח — אחר מספר שנים עומד לבדיקה מחדש, ואם אין יכולים להוכיח הסכמתו של נתן ההרשאה — אותה הרשאה בטלה.

אל נשכח שהרבה מאד עסקות מבוצעות בארץ על יסוד יפויי-כוח נטריוני, שנמשך לפעמים עשר-עשרים שנה. יש הרבה חברות ביטוח הפועלות על יסוד יפויי-כוח כזה. יכול להיות שביצוע עסקה מסויימת נמשך תקופה ארוכה יותר. אם יש צורך לאחר זמן-מה לקבל מחדש הסכמה של נתן יפויי-הכוח, והוא מתחרט — ייתכן שבדיוק כאשר עסקה זו עומדת לפני סיום — הענין נפסק באמצע והדבר גורם נזק גם לעוסק בכך ואולי גם לצד שלישי, אם כי לא מדובר על יפויי-כוח הנוגע לצד שלישי; כי נאמר שהוראות אלה אינן נוגעות ליפויי-כוח בלתי-חוזר.

לכן אציע שנעביר הצעת חוק זו לוועדה, אבל הייתי מעונין ששר המשפטים יגביל את עצמו רק לתקופה מסויימת שהיא נותנת באמת הצדקה רבה לבדיקה מחדש של כל ההרשאות.

בהודמנות זו כדאי לשאול שאלה: האם האפוטרופוס שלנו טיפל תמיד בצורה מתאימה ואחראית ברכוש של יהודים שקיבל אותו לידיו? אנו יודעים שלא פעם הועבר רכוש כזה לידי האפוטרופוס הממונה על רכוש האויב, כי יהודים כאלה ישנו בימי המלחמה בארצות האויב. היו מקרים בעבר — ואני יודע שבזמן האחרון השתנה המצב, אבל העוול נשאר עוול — כאשר מכרו רכוש כזה וקיבלו סכום מסויים, לא הצמידו את הכסף הזה וכאשר הופיע האיש, הוא קיבל פרוטות. אני יודע שכתקופה האחרונה משקיעים את הכסף הזה, או הכנסה שבאה מרכוש כזה בניירות-ערך צמודים, כדי להבטיח את ערכם. אבל קיימת השאלה, אם אין מקום לתיקון מסויים גם לעוול זה שנעשה לאנשים לפני תקופה זו.

גם כיום באים אנשים שהיו להם מגרשים, אשר נמכרו עליידי האפוטרופוס בגלל כל מיני שיקולים, אם כי המדיניות הכללית אינה גורסת מכירה. לפעמים יש בעיה של תש-לום מסים ולכן למכור. ישנה בעיה של מורשה ואין אפשרות לחלק את הרכוש וצריך למכור אותו. אנשים מגי-עים ארצה וכאשר שואלים הם מה גורל רכושם, נאמר להם שישנו סכום מסויים שמור על שמם, ולעתים אף אינם מקבלים עליו ריבית. תושבני שבמקרים שהסכף שנתקבל ממכירת רכוש כזה הוא הוצמט, יש צורך שלמות זאת ית-חשב האוצר מנוב מיוחד זה, לבל יגרם עוול לאנשים אלה

עוררת, איננה אוטומטית, ולפקיד הטאבו אין סמכות להת-ערב בבעיה של התיישנות.

איני חושב שהצעת חוק זו באה בעקבות אותו פסק-דין, למעשה היא חוברת לפני שניתן אותו פסק-דין על-ידי בית-המשפט העליון, ההצעה אומרת שיפויי-הכוח לא יספיק, והמנהל לא יוכל לפעול על סמך יפויי-כוח כזה אם חלפו עשר שנים מאז ניתן, אלא אם כן הממנה או המרשה יתן את הסכמתו מחדש, או אם בית-המשפט התיר את הרישום. זו הכבדה מיותרת, כי עלול הוא להתקל בקשיים. באותם מקרים שניתן יפויי-כוח בלתי-חוזר (וזה נאמר כאן בעברית לא מדוייקת), יפויי-כוח שכויות איש שלישי תלויות בו, אוי סעיף 6 המוצע לא יחול, ויוכל פקיד הטאבו לפעול, או כל פקיד אחר המנהל פסק על-פי דין, הסיבה מובנת, כי ביפויי-כוח זה זכויות צד שלישי תלויות והבצל האמיתי הפורמלי שחתם על יפויי-כוח, למעשה הסתלק מזכותו לבטל את יפויי-הכוח. אין לו ענין ברכוש וכל ההוראות האלה לא יחולו עליו למעשה.

מדוע זה חל רק על חלק שני של ההצעה ולא הוצאו יפויי-כוח שאינם ניתנים לביטול מן ההוראות המחייבות הודעה לאפוטרופוס ככללי? אותה מידת הגיון שחלה על סעיף 6 — צריכה היתה לחול על סעיפים קודמים של הצעת החוק. אך לפי דעתי הסעיפים כולם מיותרים וגם ההוראה כאן מיותרת.

יכולים להיות מקרים שהבעיה אם יפויי-הכוח ניתן לביטול או לא, היא בעיה לא-פשוטה. עלולים להתעורר ספקות בענין זה. כתיבת המלים "בלתי-חוזר" אינה נותנת שום קדושה ליפויי-כוח. והנה, בכל מקרה כזה ההבחנה אינה תמיד חד-משמעית. סעיף זה רק יכביד, ממה נפשך: יש לנו חוק התיישנות שנתקבל בכנסת רק לפני שנים אחדות, אני מניח — אחר שקלא וטריא ומחשבה רבה. חוק ההתיישנות הוא אחד העדינים ביותר, ולפעמים כל מלה וניד קובעים בו, ושמ לא מצאו לנכון לקבוע שיפויי-כוח מתיישן אחר כמה וכמה שנים. האירוע את הבעיה פתוחה; קובע בזה טיב התביעה ולא המסמך שנעשה.

והנה כאן, הייתי אומר בלי לפגוע בכבוד המציעים, באינו דרך עקיפה רוצים למעשה לקבוע התיישנות ליפויי-כוח שאינם בלתי-חוזרים לתקופה של עשר שנים, אך מוסי-פים שבית-משפט יכול להתיר את התיישנות. זו אינסטיטוציה רעה מאוד. כל ההצדקה בהתיישנות, שהיא פועלת באופן חמור, מחייב, כמו גיליוטינה, ואף אם איחרת כחצי יום — הפסדת. אבל ליצור אפשרות להתיר את התיישנות בנסי-בות מיוחדות — זו סטייה מן המקובל בחוק או בחוקי התיישנות. איני רואה שום הצדקה לכך.

לכן, נדמה לי שמרץ-היתר של משרד המשפטים בענין זה אינו לטובה. כשם שמכרז אני (ומותר לעשות מקדמה בענין זה) את שר המשפטים על שהגיה על שולחננו היום הצעת חוק חשובה אשר באה לאחד את חוקי הקרקעות, כך איני יכול לברך אותו על הצעת חוק מיותרת זו, שהנוק מרובה בה והתועלת מופקפת. אף-על-פי שהשר אמר שהוא מתפלא — אני מציע לבית המחזיר את הצעת החוק הזאת לממשלה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחברה-הכנסת שערי.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

גברתי הישבת-ראש, להבדיל מקודמי, איני שולל לגמרי את הצעת החוק; אני רק מערער על היקף תחולתו.

מדוע מגבילים זאת בשנה? אם לא עברה שנה מיום מתן ההסכמה — רושמים. אחרת — לא רושמים. אינני יודע מדוע המועד כה קצר. אם אדם חידש את ההסכמה הממנה או המרשה, בוודאי היו סיבות לכך שלא יכול היה למסור את ההודעה תוך שנה. לכן אני חושב שיש צורך לתקן זאת ולהגיד שאם אחרי עשר שנים חודשה ההרשאה, יש להחיל על זמן סביר כדי שלא יצטרך בכל פעם לפנות לממנה או למרשה שיחדש לו את ההרשאה.

בדרך כלל אני חושב שהחוק בא בעתו ואני מציע להעביר אותו לוועדה.

הי"ר ט. סנהדראי:
 רשות לתשובה לשר המשפטים.

שר המשפטים ד. יוסף:
 כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מודה לחברי הכנסת מרידור על שבידך אותי להניחי היום על שולחן הכנסת את חוק המקרקעין. אם כבר נותנים לי ברכות, מותר היה לי לצפות שהיא יתן לי "מי שבידך" גם על החוק הזה. לדעתי, זהו חוק יפה שנותן כבוד למדינת ישראל ואשר מראה שהיא באה לדאוג לאינטרסים של אזרחיה, שאין הפיקרות במדינה שלנו, ששומרים על זכויות התושבים, ושם מישור מנצל לרעה את הסמכות שהוענקה לו — אין מניחים לו לנהוג כך. מה פשר הדבר שהמדינה באה להתערב? אני חושב שהמדינה מתערבת, ובצדק, לפי החוק — וזה רצוי — כמעט בכל שטחי החיים שלנו.

בחברות שאתה רושם, חברי-הכנסת מרידור, כלום אין המדינה מתערבת מדי שנה כשהיא דורשת דיני-חשבון? והרי גם כאן אפשר לשאול מה ענינה של המדינה לדעת מה עושים חברי ההנהלה ברכוש שלהם. אבל מעולם לא שמעתי ממך שהמדינה מתערבת בעניניהם הפרטיים של בעלי רכוש. והרי כאן יש יותר יסוד להתערבות מאשר שם.

על מה בעצם מדובר כאן? רק על כך שאנו מבקשים אינפורמציה, ידיעה, ולא סתם בכל יום שני וחמישי. לכן אין כל הגיון בדברים שאמרת, שאפשר להביא כל חוק לידי אבסורד. מובן, אפשר לעשות הכל באופן אבסורדי. אבל מה זה שייך לחוק זה? החוק הזה איננו אבסורדי.

אילו אמרנו שאחרי תקופה של שלושה חודשים מיום שקיבל האיש יפוי-כוח אנחנו רוצים לבדוק זאת, אולי היה מקום לחשוב — ובצדק — שזה אבסורד. כי מדוע צריך לבדוק זאת כבר אחרי שלושה חודשים? אבל הרי אנחנו מדברים על התקופה של עשר שנים, ולמה לא? מה בעצם אנחנו מבקשים? אנחנו מבקשים רק לקבל ידיעות כדי שנוכל לדעת אם מישור פוגע לרעה בחברו, או לא; אם הוא מנצל לרעה יפוי-כוח, או לא; אם הוא גוזל את חברו, או לא. אתה בעצמך אמרת שאם עשה דבר כזה, המשטרה צריכה להתערב. אבל את התערב המשטרה, אם לא תדע זאת? איך תוכל לדעת על המקרים האלה? אין לה דרך לדעת זאת. כיצד תדע? משפחה שלמה נעלמה, אין יודעים אם היא חיה או לא. המשטרה אינה יכולה לחפש בלי שמישהו יבוא ויעורר את הענין ויגיד שיש לו עובדות או חשד.

אליהו מרידור (תנועת החירות):
 לא כתוב שהכוונה רק למשפחות שנעלמו, אלא לכל מאן-דהוא.

שר המשפטים ד. יוסף:
 הכוונה היא להבטיח תפיסה של מקרים יוצאים מן הכלל כאלה, כי אלה המקרים שאנחנו רוצים לתפוס, ואין לנו

שבימים חתיקונם השקיעו את כספם ברכישת רכוש מסויים בארץ ישראל של אז, במדינת ישראל של היום.

הי"ר ט. סנהדראי:
 רשות הדיבור לחברי-הכנסת קלמר.

משה קלמר (המפלגה הרחבת-לאומית):
 כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. עלי להקדים ולומר שלא ירדתי לסוף דעתו של חברי-הכנסת מרידור ששאל: מה למדינה או לממשלה להתערב בין שני אזרחים? אם למשל מר מרידור מסר לי יפוי-כוח ועבר זמן של עשר שנים, למה באה הממשלה להתערב בזה? לדעתי, זאת קצת תמימות מצד חברי-הכנסת מרידור. קראנו את דברי ההסבר ושמענו את דברי השר, שהדבר מכוון בעיקר לעובדה ידועה במדינה הזאת: ישנם הרבה אנשים שקיבלו לפני השואה יפוי-כוח לנהל רכושן של מי שהוא שאיננו עוד בחיים, לא הוא, לא משפחתו ולא יורשיו, ואדם זה זכה ברכוש וזהו עשר עליידי כך ונהנה מן הפירות של הרכוש הזה. ואז בוודאי המדינה צריכה לשאול: באיזו זכות? אנחנו עוסקים עצמנו בחוק הירושה, שם ישנו סעיף שבאין יורשים באה המדינה ויורשת. במקרה זה ננית שאדם לפני השואה לא יכול היה עדיין לעלות לארץ, מסר לידיו יפוי-כוח לנהל את רכושו. בינתיים באה השואה ואדם זה איננו עוד בחיים. אין פירושו של דבר שמי שקיבל את יפוי-הכוח צריך לרשת אותו.

אני מבין שהמדינה קודמת, מובן שהמדינה צריכה לבוא ולברר. אם אדם זה בא ומודיע על כך לאפוטרופוס, אין זאת אומרת עדיין שהרכוש עובר לרשות המדינה. פה מדובר רק על כך שתהיה ביקורת, האפוטרופוס הכללי יידע באיזו רשות ובאיזו זכות האיש מנהל את הרכוש, מה היו הנסיבות שבגללן הרכוש נמצא בידו.

אולם לפי דעתי החוק איננו שלם, כי הוא רק מדבר על כך שצריך להודיע לאפוטרופוס. אף-על-פי שקיימת פקודת האפוטרופוס הכללית, מן הדין שבחוק זה יהא כתוב במפורש מה הלאה, מה יעשה האפוטרופוס בקשר עם זה. נניח שקיבל הודעה מאדם אחרי עשר שנים: מכוח הרשאה מלפני עשר או חמש-עשרה שנים אני מחזיק בפרדס זה וזה. מה הלאה? פה אין אפילו רמז לפקודת האפוטרופוס הכללית. שמענו על כך אגב דברי ההסבר ודברי הלוואי של שר המשפטים. אבל בחוק גופו אין שום דבר האומר מה יבוא אחרי ההודעה הזאת. משום כך אני מציע שהחוק יקבע מה יהיה הלאה.

גם אין אני שותף לחשש של חברי-הכנסת שערי, נכון, יש בארץ עיסקאות הפועלות לפי יפוי-כוח, ומקרים אלה אינם מעטים. בכל זאת אינני חושב שיש עיסקאות שמנהלים על-ידי יפוי-כוח אחרי ששבע עברו עשר שנים. אינני יודע מי ינית את כספו על כך הצבי ויאמר: אפעל על-פי יפוי-כוח עד שיבוא המשיח, אם עברו עשר שנים, יש לבדוק מה הסיבות לכך שהוא מחזיק ברכוש הזה על-פי יפוי-כוח. אני מניח שאם אמנם אדם שילם בעד הרכוש ואי-אפשר היה בתקופה ששילם את התמורה להעביר את זה בטאבו והוא קיבל על זה יפוי-כוח — וסביר זאת ויכחי. הוא לא יפסיד עליידי כך. זהו ענין של בית-המשפט. בית-המשפט ידון בזה, ואם ייווכח בצדקתו — יגיד: הוא כמוהו מחזיק ברכוש זה באורח חוקי, על-ידי שנתן תמורה.

אני רוצה להעיר על סעיף 6(ב). נניח שאדם לא הודיע ובא לטאבו לרשום זאת. אם עברו עשר שנים, לא ירשמו. אבל אינני יכול להביין, אם אדם מביא את ההסכמה המרשה,

מאד להיות שבמשך כל השנים הללו החזיק סכום כסף גדול בבנק ולא השתמש בו, אין אני אומר שבכל מקרה יש ניצול לרעה. חלילה.

מה הפגם בכך שבכל מקרה כזה יחזיק בדבר האפוטרוֹ-פוס הכללי במקום אותו ידיד ?

אשר לרשם ויפוי־הכוח, נכון הדבר שבית־המשפט צדק בוודאי בפסק־דינו כאשר נתן את ההוראה, אבל זה רק מוכיח שיש צורך בחוק הנה, כי אנחנו רוצים שהחוק יתן את הסמכות לרשם במקרה כזה לומר: עצור, אני רוצה להיות בטוח שיפוי־הכוח הזה בסדר. במקרה זה ישנה דרך פשוטה מאד לפני מקבל יפוי־הכוח, הוא צריך רק להביא מכתב מנותן יפוי־הכוח, בו יהיה כתוב שיפוי־הכוח שריר וקיים. בזה נגמר העניין. מה הקושי בזה ?

חברה־הכנסת קלמר שאל מדוע מוצע מועד של שנה, ובכן, אם עברה שנה והאיש לא הביא מכתב כזה, הרי מותר לחשוב שבמקרה זה צריך לפנות אל בית־המשפט. כי אם חיכה שנה והאיש לא הביא שום הוכחה, סימן שמהוה כאן לא בסדר; המחזיק ביפוי־הכוח כנראה אינו יכול להביא מכ"ת כזה. שאם לא כן, היה מביאי. ואז אפשר להתוכח אם זו צריכה להיות שנה, או שנה וחצי, אבל לא זה העיקר. הכלל צריך להיות שבעבור תקופה מסוימת מותר לאפוטרוֹ-פוס להתעניין בדבר, והוא רק יקרא לאיש ויאמר לו, שמאחר שהתכוון לבצע פעולה מסוימת, סימן שראה עצמו רשאי לעשות כן. אבל עברו עשר שנים וביקשו ממנו מכתב, מדוע לא הביא מכתב זה? ואז ישמע מה תהא תשובתו של האיש. אם יטען שנתן יפוי־הכוח שוכח חולה אנוש בבית־החולים ואינו יכול לכתוב מכתב, יתנו לו תקופת שהות נוספת של חצי שנה.

אליהו מרידור (תנועת החירות):

ההנחה צריכה להיות, שיפוי־הכוח בסדר והאיש בסדר.

שר־המשפטים ד. יוסף:

יפוי־הכוח אמנם יכול להיות בסדר, אבל אם עברו עשר שנים, אנחנו רשאים להיות בטוחים בכך כי מי שנתן את יפוי־הכוח נמנה עדיין עם החיים ורוצה בהמשך קיומו של יפוי־הכוח זה. אמנם נכון שאם מת נותן יפוי־הכוח, יפוי־הכוח אינו עוד בעל תוקף. אבל אני רשאי לשאול אם הוא חי, או איננו חי.

אשר ליפוי־הכוח בלתי־חוזרים, ההבדל צריך להיות מובן דיו, בדרך כלל אפשר להגיד שכמעט בכל המקרים, אם כי לא בכל מאת האחוזים, כאשר אדם נותן יפוי־הכוח בלתי־חוזר, הרי הוא עושה זאת מפני שכבר אין לו כל ענין ברכוש. הוא כבר קיבל מה שמגיע לו, וזה כבר שייך למי שהו אחר. משום כך אין צורך להגן עליו במקרה כזה, כי כאשר נתן יפוי־הכוח בלתי־חוזר, נתן לנו בכך סימן מובהק כמעט שאין לו עוד ענין בזה.

אליהו מרידור (תנועת החירות):

אבל אם עברו עשר שנים, צריך להודיע לאפוטרוֹפוס הכ"ל, כך כתוב בחוק.

שר־המשפטים ד. יוסף:

אינני יכול להתעמק עכשיו בענין זה, אבל הדבר ניתן לבדיקה. מכל מקום, זוהי האבחנה שאנו מבחינים בין 'פוי' כוח חוזר ויפוי־הכוח בלתי־חוזר.

אינני מבין את ההערות על ההתיישנות בענין זה, בענין זה אין כל התיישנות, אמנם יכול לקרות שיפוי־הכוח חל

דרך לתפוס אותם. האם אתה מתנגד לכך שנתפוס מקרים כאלה כאשר הזולת נגול? אינך מתנגד לזה בוודאי.

אליהו מרידור (תנועת החירות):

אינני מתנגד לזה, אבל אני מתנגד לכך שיחפשו אצל כולם שמא ישנו אחד שהוא גנב.

שר־המשפטים ד. יוסף:

לא מחפשים אצל כולם.

ארחיק לכת אפילו מחברה־הכנסת ניר ואומר, שאיני חושד בשום אדם. ובחוק גם לא כתוב שאנחנו חושדים כמי שהו. כתוב בו רק דבר אחד ויחיד: אנחנו רשאים לבקש אינפורמציה. זה הכל, אם יוברר מתוך האינפורמציה שהכל בסדר, מה טוב. אינני מבין מה רע עשינו בזאת? כל מה שעשינו הסתכם בכך שהטרדנו במקצת את האזרח כאשר ביקשנו ממנו למסור לנו ידיעות כעבור עשר שנים. אבל הרי ברור שדבר זה נעשה לשם מטרה חשובה.

לחברי הכנסת שעיברו כאן על המקרים שנתעוררו עקב השואה, רצוני לומר שזה לא רק עקב השואה. ישנם יהודים הגרים או שגרו בארצות מסוימות ואינם עוד בחיים, יהודים דים שלא היו חופשיים או שעדיין אינם חופשיים עד היום, או כאלה החושבים שיהנם חופשיים לכתוב לכאן ולהבטיח את זכויותיהם בארץ, כי הם ורשעים שאם יכתבו מכתב, ייתכן שיפתחו אותו ויבואו אליהם בטענות; יש לכם שם רכוש, הרכוש יש למסור לנו ולא לכם. משום כך אינם כות' בים. אינם יכולים לכתוב, אינם רוצים לכתוב או פוזחים לכתוב.

אני רוצה להבהיר לך, חברה־הכנסת מרידור, שהדברים שאני אומר אינו אומר אותם מתוך סברה דמונית. אני מדבר על יסוד עובדות שהוכחו לנו. נתקלנו בלא מעט מקרים כאלה. בדרך מקרה גילינו עובדה אחת או שניה, אבל ראינו כי ידנו לא תגיע לגלות בכל המקרים את העובדות. אינני מב' טיח שנגזילה כאן בכל מאת האחוזים, כי ייתכן שעדיין יהיו אנשים שלמרות החוק יהיו סבורים שאנו לא נגלה את הדבר, משום כך ישתקו ויעברו על החוק גם כאשר הם מסכנים עצמם בקבלת עונש. אבל אני בטוח שרוב האנשים יחששו לעבור על החוק, ומה גם שהחוק מטיל עונש על דבר כזה שהוא פלילי, ויבואו לספר לנו את העובדות. אז נברר את הדברים. אם יש מקום להתערב, נתערב; אם אין מקום להתערב, לא נתערב.

נכון הדבר שלפי החוק הקיים, כאשר האדם מת, פקע יפוי־הכוח שלו בדרך כלל. השאלה היא אם אנחנו יודעים שהוא מת, ועל מקרה כזה אנחנו מדברים. אנחנו מדברים על אותו מקרה שאדם קיבל יפוי־הכוח לפני ארבעים שנה או לפני שלושים שנה, והוא יודע יפה שהאיש מת, או יכול אפילו להיות שאיננו יודע זאת ולא איכפת לו הדבר, מכיוון שהוא חושב שאותו איש נמצא במקום שמשם לא יגיע לכאן לעולם, והוא נהוג ברכוש זה כאילו היה שלו.

אני אינני יודע ואף האפוטרוֹפוס אינו יודע אם האיש מת. אבל אם מקבל יפוי־הכוח יצטרך למסור הודעה, או אחת מן השתיים: או שימסור הודעה שהוא מת, או ימסור הודעה שכבר עברו שלושים שנה ולא שמע דבר מנותן יפוי־הכוח. אני סבור שבמקרה כזה חייב האפוטרוֹפוס, ולא רק רשאי, לפנות אל בית־המשפט ולבקש הוראה למסור לו את הרכוש לטיפול. האפוטרוֹפוס של מדינת ישראל יותר מהימך מהאיש, מקבל יפוי־הכוח, שידיו האמין לו. אין לי דבר נגד אותו איש. הוא יכול להיות מאד הגון וישר, ויכול

— חוק להגנת רכוש מופקד (יוסף, שערי, סנהדראי, א. מרדור); הצעות חוק של חברי כנסת (סנהדראי, קושניר) —

חבר-הכנסת קלמר שאל מדוע לא הזכרנו במפורש מה חייב לעשות האפוטרופוס. לא עשינו זאת משום שחובה על האפוטרופוס לנהוג על-פי החוק הקיים. כיום אינו יכול לפעול במקרים כאלה. לאחר שהכנסת תחוקק חוק זה, הוא יהיה רשאי לפעול בהתאם לחוק האפוטרופוס הכללי. לכן אין צורך לפרט את הדברים, אבל על כך לא יהיה ויכוח אתי. אם חבר ועדה יגיד: מה שבטוח — בטוח, ורצוי להכניס את הדברים לחוק, ואנשי משרדי לא יראו פגם בכך — אני בוודאי לא אתנגד.

אני מקווה כי לאחר תשובתי לא יתנגד חבר-הכנסת מרדור להעברת הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט. על כל פנים אני מציע לכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ט. סנהדראי:

חבר-הכנסת מרדור, האם אתה עומד על הצעתך?

אליהו מרדור (תנועת החירות):

כן.

היו"ר ט. סנהדראי:

לפנינו שתי הצעות: האחת — להעביר את הצעת החוק להגנת רכוש מופקד, תשכ"ד—1964. לוועדת החוקה, חוק ומשפט; והשנייה — להחזיר את הצעת החוק לממשלה. אני מעמידה את שתי ההצעות להצבעה.

הצבעה

ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה לא נתקבלה.

ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

להיות בר-חוקה, בגלל נימוק מיוחד שבתי-המשפט יקבע אותו, ולא האפוטרופוס. אבל אין זה נוגע לענין ההתיישנות. חבר-הכנסת שערי אמר כי הוא מבין שאנו מציעים זאת לגבי העבר, לגבי מה שנעשה בעשר השנים שקדמו לכניסת החוק לתוקפו, אבל אינו מבין מדוע יש להפוך ענין זה למוטד קבע בחוק שלנו. על כך אפשר להתווכח. אפשר ללכת בדרך אחרת. אפשר לקבוע חוק החל על יפוי-כוח שניתן לפחות עשר שנים לפני חקיקת החוק, וכל חמש שנים לחוקק חוק חדש בענין זה. אולם אותו ההגיון האומר לך היום שדבר זה טוב, יתפוס גם אחרי שנה. אולם כאמור, על כך אפשר להתווכח בוועדה, וחבריה יוכלו לשכנע איש את רעהו.

דבריו של חבר-הכנסת שערי על דרכי הטיפול של האפוטרופוס ברכוש אינם נוגעים לחוק זה, כפי שציינ בעצמו. אינני יודע אפוא מדוע דיבר על כך במסגרת חוק זה. לפני מספר חודשים הגשנו תקציב משרד המשפטים. להערה זו היה מקום בדיון על תקציב משרד המשפטים. אולם הואיל וחבר-הכנסת שערי עזר את השאלה, רצוני לומר לו שהאפוטרופוס הכללי אינו משקיע כראות עיניו את הכספים שהוא מחזיק. הוא פועל על יסוד המלצות של ועדה ציבורית חשובה בעלת מעמד, ויש לו יועצים שהם מטובי המומחים במדינה. חבר-הכנסת שערי דיבר על העבר, ולא רק בישראל אלא בארץ ישראל. לא בדקתי מה קרה לפני שנכנסתי לתפקידי. אולם אני מניח שגם אז הענינים היו כשורה.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):
בהחלט.

שר-המשפטים ד. יוסף:

חלילה, לא אמרתי אחרת. אבל אני מנסיוני יודע, שב-תקופה זו אין מקום לוועדה. אין כל סכנה שהאפוטרופוס ישיקע כספים ככל העולה על רוחו.

1. הצעות חוק של חברי כנסת

1. חוק פיצויי פיטורים (תיקון), תשכ"ד — 1964 *

היו"ר ט. סנהדראי: לפנינו שתי הצעות: (א) להעביר את הצעת החוק לוועדה; (ב) להסיר את הצעת החוק מסדר-היום.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדה לא נתקבלה. ההצעה להסיר את הצעת החוק מסדר-היום נתקבלה.

2. חוק הרשויות המקומיות (סייג ועסקות), תשכ"ד — 1964 **

היו"ר ט. סנהדראי: (א) חבר מועצה שיש לו, במישרים או בעקיפם, בעצמו או על-ידי בן-זוגו, סוכנו או שותפו, כל חלק או טובת הנאה בכל חוזה או עסק שנעשה עם העירייה, למענה או בשמה, פרט לחוזה בדבר קבלת שירות מהשירותים שהעירייה מספקת לתושבים — (1) יודיע על כך בכתב למר-עצה או לוועדה הדנה בחוזה או בעסק, לפני הישיבה הרא-שונה בה תרון בו; (2) לא ישתתף בדיונים על החוזה או

היו"ר ט. סנהדראי: אנו עוברים לסעיף ד' של סדר-היום: הצעות חוק של חברי כנסת.

תחילה נצביע על הצעת חוק של חבר-הכנסת ריפתין, שנדונה אתמול: חוק פיצויי פיטורים (תיקון), תשכ"ד—1964.

* חוברת זו, עמ' 2077.
** נספחות.

ישיבה שע"א, ו' תמוז תשכ"ד (16 יוני 1964)
— הצעות חוק של חברי כנסת (קושניר, סרלין, בן-מאיר) —

לא ידבר במועצה, לא ישתתף בוועדה. זה איננו תיקון, ואין אני רואה פליאטיבים גם בהצעות אחרות שיבואו אחרי כן, על דברים שצריך להודיע עליהם תוך מספר ימים קצוב. לגופי של ענין, שורש הרע לא ייעקר עליידי כן. יתר על כן, ציטטתי את הסעיף הקיים כדי להראות לכם שאפילו נתפס אדם בעבירה של עשיית עסקה לפי החוק הקיים — דהיינו: שהשתתף השתתפות אקטיבית — דינו יהיה מאסר שנה או קנס עד 500 ל"י. זאת אומרת: גם אז חברותי איננה נפסלת *eo ipso*. האדם ישלם את הקנס, ואולי כדאי יהיה לו לשלם את הקנס, מפני שהרווח שהפיק מהעסקה ושיפיק בעתיד ירשה לו זאת. יש אצל אנשים שעושים עסקות גם כספים בתקציבים לחשלומי קנסות.

על כן אני מציע בהצעת החוק שלי את הדברים הבאים: (א) לא יתמנה חבר מועצה של רשות מקומית מי שקשור בעסקות מסחריות או קבלניות ובכל חווה או עסק עם אותה רשות מקומית, או שיש לו טובת הנאה בהתקשרות או חווה כאמור, או מי שיש לו שליטה בתאגיד הקשור כאמור או שהוא מנהל או פקיד אחראי בו. (ב) לענין סעיף קטן (א), דין עסקה שקשור בה כן וזו, הריה, צאצא, את אחות של חבר המועצה, כדין עסקה שקשור בה חבר המועצה; ודין תאגיד שבן-זוג או קרוב כאמור משמש בו מנהל או פקיד — כדין תאגיד שהחבר הוא מנהל או פקיד בו.

זה מלכתחילה. בדיעבד, אם יש חבר מועצה כזה, אני אומר בסעיף 3: "נתקיים בחבר המועצה אחד הדברים הפוסלים אותו לכהונה כאמור בסעיף 1 — תעבירו המועצה מכהונתו".

עוררתי את הבעיה הזאת כשהייתי חבר העירייה בחיפה. אסרתי זאת על עצמי באיסור מוחלט, כעורך-דין, למרות שהחוק התיר לי זאת, ואף התיר לי להשתתף בישיבות כאלו. כי חשבתי את הדבר לפגום ופסול, אסרתי על עצמי ומשרדי לטפל בענין כלשהו כעורך-דין כשזה קשור עם עיריית חיפה. ואני חושב שלא מגיע לי בעד זה שבה, אלא זה דבר אלמנטרי, שכל עסקן ציבורי המכבד את עצמו צריך לנהוג כך. כשעוררתי את הדבר בשעתו, אמרו לי, לא רש"מית, אלא בשיחות עם חברי מועצה: עליידי כך תפסיד נציגים. אני אומר: אם הנימוק הוא שלא ימצאו עסקנים — הרי עד כמה שידוע לי יש די עסקנים שלא יהיה קשה להגיע אותם להיבחר למועצה מקומית, ואין צורך דווקא לתת בהם סימנים כאלה של מסחר, של מקה וממכר עם אותו מוסד שהם יושבים בו.

שמעתי אתמול בשורה לא טובה, באופן בלתי-רשמי, מסגן שר הפנים: שהוא איננו מתכוון להסכים להעברה. אני באמת מצטער על כך. והיה רצוי שנימוקי ישכנעו, כי אחרת יישאר בציבוריות בארץ דבר תמוה מאד, שלא יתקנו אותו עליידי שום פליאטיבים, גם לא עליידי הצעות של ידידי המכובד צימרמן, שאינו עוקרות את שורש הרע. לא אדבר על הצעתו, יבוא בעל השור והעמוד על שורו, וגם את התשובה יקבל מהמשיב הנכבד. אני אומר על כן: רצוי לעקור את הדבר הזה, כי זה דבר שאני מסופק אם הוא קיים במדינות המכבדות את אופיין הדמוקרטי.

היו"ר י. סרלין:

רשות הדיבור לסגן שר הפנים.

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. לכאורה כמעט שהעמיד אותי חבר-הכנסת קושניר בחזקת מי שזוכה מלאכתו נעשית

העסק במועצה או בוועדה ולא יצביע בהצבעה על כל שאלה בקשר להם.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) אינן חלות על חבר מועצה מחמת זה בלבד שהוא בעל מניות או חבר בגוף משפטי שיש לו, באופן המפורש באותו סעיף קטן, חלק או טובת הנאה בחוזה או בעסק כאמור באותו סעיף קטן, אם אינו משמש מנהל או פקיד אחראי בגוף המשפטי, ואם חלקו בהוגו או ברווחיו של הגוף אינו עולה על חלק אחד מתוך עשרים חלקים.

(ג) העובר על הוראות סעיף קטן (א) — דינו מאסר עד שנה אחת, או קנס עד חמש מאות לירות או שני העונשים כאחד.

במלים אחרות, קיימת הוראה תמוהה, מוזרה ומשונה, שיכול חבר מועצה — ואם בהצעת החוק שלי מדובר על חבר מועצה מקומית, הכוונה היא גם לחבר עירייה — לעשות עסק עם עצמו. אמנם הוא ינהג בפסיביות, לא יביע דעה, אבל יעשה עסקה עם מוסד של המועצה. לדעתי, תקנה זו היתה פגומה גם ב-1934, כאשר העיריות היו ממונות, וישבו בהן נוסטבלים, ולא נבחרו עליידי הציבור, כי לא היו בחיירות דמוקרטיות. על כל פנים במדינת ישראל, בשנה השש-עשרה לקיומה, אבטרוך הוא שתקנה כזאת תהיה כתובה בספר החוקים. ואינני מדבר על כך — כפי שניסיתי לנמק — שהצדק צריך לא רק להיעשות, אלא גם להיראות. פה הצדק יכול להיפגע מאד. אין זה רק ענין של מראה אסתטי. כי סוף סוף, גם אם חבר מועצה איננו מדבר — האם הוא נטול השפעה על חברי מועצה אחרים? האין הוא יכול לדבר אתם לאו דווקא במועצה או בוועדה אלא ידבר אתם קודם יכשיר אותם לקראת הצבעה בדבר מסירת העסק לו?

אחזיק לכם ואומר: יכול גם להיות שיש ראשי עיריות — ויש ראשי עיריות בעלי מנטליות כזאת — שיהיה להם ענין שחבר מועצה, אם הוא אדריכל, אם הוא אמן, אם הוא קבלן או בעל מקצוע אחר, יתרחך עליידי כך שאיתה רשות מקומית תמסור לו את העבודה, תמסור לו את הענין, בין אם הוא בקואליציה ובין אם הוא באופוזיציה. ואינני חושב שאין ראשי עיריות כאלה שהמנטליות שלהם אינה מאפשרת להם לעשות פעולות כאלו. בזמן האחרון קרו מקרים שגם ראשי מועצות האזשה, במישרים או עליידי קרוביהם, שהיו להם טובות הנאה מסוג זה. אמנם מבקר המדינה מצא במקרה מסויים שהכל כשר. זה מזכיר לי סיפור עממי, וכדי לקיים את הפסוק של "דיברה תורה בלשון נקיה" לא אמסור את הדבר בלשונו ממש. מסופר על יהודי שהחמין שלו נפלו לתוך סיר מסויים (ובגלל הטעם הטוב לא אכנה מהו הסיר). בא לשאול את הרב מה דין המאכל הזה, אם הוא כשר או לא. הרב היה נתון בלבטים קשים: אם יפסול את המאכל — היהודי ימסכן הוה יישאר בלי אוכל; אם יכשר אותו — יעבור עבירה. אמר איופא: אמנם זה כשר, אבל נודף מזה ריח רע, יש דברים כאלה שנודף מהם ריח רע, אף אם הם כשרים לפי האות של החוק.

ושבו, אינני משתמש מעל כמה זו באותו ביטוי משום הכלל האומר "דיברה תורה בלשון נקיה". המבקר באותו מקרה שבדק מצא שזה כשר. אבל דווקא מוסד הביקורת של מפא"י מצא שנודף מזה ריח רע, גם אם זה נוגע לחבר שלה, ולא מצאה אפשרות להילחם על המשכת תפקידו בכהונתו, למרות כל מיני שתדלנים למיניהם, למרות שהתווקו בו שבעה שליחים ואמרו "קצין תהיה לנו".

על כן אין אפשרות אחרת אלא לתקן את הפגם הזה. הדבר הזה אינו יכול להיות מתוקן עליידי כך שאותו חבר

לעשות עסקה עם חבר עיריה ועסקה כזאת יכולה להיות פסולה מלכתחילה, אולם אי-אפשר לקבל קונצפציה טוטלית ולומר, שאם לאחד מתבריה יש חנות רהיטים, שיש בה הרי הריטים הטובים והזולים ביותר, אסור לעיריה לקנות ממנו רהיטים, או שמלכתחילה אסור לו להיבחר.

חבר-הכנסת קושניר, לא שוכנעתי על ידי דבריך. אני חושש מאד שגם אתה לא תשתכנע מדברי. חשכתי שתש-תנע. כנראה יש בינינו הדדיות בענין זה.

אני מציע להוריד את ההצעה מסדר היום.

היו"ר י. סרלין:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קושניר.

יוסף קושניר (מפ"ם):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה. אינני רוצה לשכנע. סגן שר הפנים כבר אמר לי אתמול, שהוא לא השתכנע. אני רוצה רק לציין, כי גם שר הפנים בעצמו אמר שהדבר פגום. אמנם, הוא לא השתמש במלים חריפות כשלי, כי יש בוה פגם רציני מאד שאדם יעשה עסקה עם עצמו, ביחוד כאשר המדובר בגוף ציבורי. הוא רק אמר: אנחנו צריכים באמת לתקן את החוק.

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר:

הכל תלוי בתנאי העסקה.

יוסף קושניר (מפ"ם):

הזכרתי שגם המוסד לביקורת של מפא"י מצא בענין מסויים של מועצה מקומית מסויימת, כי למרות שהוא כשר, נודף ממנו ריח רע.

(חבר-הכנסת י. קרגמן קורא קריאת-ביניים)

סימן כי אנשים המקפידים על המוסר אינם מתפלאים כל-כך כמו חבר-הכנסת קרגמן.

ישראל קרגמן (מפא"י):

אני מדבר על מועמדים.

יוסף קושניר (מפ"ם):

או מועמדים בפועל, או מועמדים בפוטנציה. אם המעשה קרה לפני שנבחר לעיריה, אני מציע שלא ייבחר, ואם הוא קרה בזמן כהונתו, — שיעבירו אותו מכהונתו.

הייתי מבין את ההצעה להוריד את החוק שאני מציע מסדר-היום, אילו היתה הגנה נלהבת על החוק הקיים. אני מתפלל שצריך היה לחכות שש-עשרה שנים, עד שהבאתי את הצעתי, כדי לבוא ולומר שעומדים לתקן את החוק. אם עומדים לתקן את החוק, תעבירו את הצעתי לדיון מוקדם בוועדה, שם נשמע מה חמור יותר, מה חמור פחות, ומה דרוש לתיקון המעוות, ונגיע לידי עמק השווה. אולם כאשר מסירים את הצעתי מסדר-היום, פירוש הרבר שמעל במת הכנסת נותנים כיום גושפנקה לכך שמותר לאדם לעשות עסק עם עצמו, בתנאי שישתוק ויסדר את הענינים לא ביש" בה רשמית. אילו אמר סגן שר הפנים, כי הצעתי פגומה בפרט זה או אחר — ובעצמי ציינתי כי אפשר למצוא פגם זה או אחר בניסוח — נתווכח על התוכן. לדעתי, על-ידי כך שסגן שר הפנים מציע להסיר את הצעתי מסדר-היום, בליווי הקריאות הגלגלות מצד חברי הכנסת, פירוש הדבר שאתם מאשרים כרגע את המצב הבלתי-נסבל, הפסול, הפגום, שאדם יכול לעשות עסק עם עצמו. אני יודע שאדם אינו יכול לע-

בדי אחרים, והוא כבר הודיע מה אני עומד להציע. בכל זאת אנסה לטכנע אותו, כי אני חושש מאד שחבר-הכנסת קושניר, מתוך כוונה טובה ורצויה, הציע את החוק הזה מבלי להתעמק במה שהוא מציע.

כוונתי לא רק לניסוח, שהוא עצמו העיר שהוא לקוי. בהצעתו כתוב, "לא יתמנה". כבר אמר חבר-הכנסת קושניר שהוא מתכוון לומר "לא ייבחר". לא ייבחר — פירושו שהבר חרים לא יבחרו בו. מה שחבר-הכנסת קושניר רצה לומר, הוא: לא יהיה מועמד לבחירה. זה דבר אחר לגמרי. ובאמת הבעיה היא זו. גם אני מסכים שלא ייבחר אדם למועצה במקרים מסויימים. אם מדובר על התקשרות או חוזים מסויימים — הבהזרים באמת לא צריכים לבחור בו. אבל לא יהיה מועמד — זה ענין אחר לגמרי. חבר-הכנסת קושניר נוקט פה תפישה של פסילה טוטלית של כל מי שיש לו קשר כלשהו עם העיריה. הוא עצמו הביא דוגמה לכך. אקח את הדוגמה שלו.

אומר חבר-הכנסת קושניר: הייתי חבר עיריה וגזרתי על עצמי לא לטפל בתור עורך-דין בשום ענין שיש לו קשר עם העיריה. אינני יודע אם לחבר-הכנסת קושניר יש בן שהוא עורך-דין. אבל לפי הבדיחה הידועה: "אילו היה לך אח... — אילו היה לך בן, או אילו היה לך אח שהוא עורך-דין, לא הייתי יכול לגזור על בן, או על אחיך, שלא יטפל בעני-ינים כאלה. ולפי הצעתו אסור לחבר-הכנסת קושניר להיות מועמד לחברות בעיריה, מתוך אפשרות שבנו שהוא עורך-דין, או אחיו שהוא עורך-דין...

(קריאה: או הוא עצמו.)

אינני מדבר עליו; הוא עצמו יכול לגזור על עצמו. אבל ייתכן שאחיו או בנו יופיעו בשם מישיה ויבקשו משהו מהעיריה. האם חבר-הכנסת קושניר, כשהופיע לבחירות לעיריה, היה יכול במקרה זה להתחייב ולומר: אני מתחייב שלא אני ולא בני ולא קרובי לא יטפלו בענין הקשור עם העיריה?

זהו באמת דבר מרחיק לכת. אין גוזרים גזירה כזאת. אין גוזרים על הציבור גזירה שאין הוא יכול לעמוד בה. ישנה שאלה בגמרא לגבי ביעור דמין. נאמר שמבערים את החמץ אור ליום י"ד בניסן. ב"א אדם שואל: ואם באמצע הלילה תבוא חולדה ותביא פיסת חמץ לתוך הבית? והת-שובה היא, שמדברים כאלה אין חוששים.

חבר-הכנסת קושניר רוצה לאסור על כל אחד, אך הוא מוסיף ואומר, כי חבר מועצה לא יהיה פסול בגלל זה שהוא מקבל מהרשות שירותים שהיא מספקת לכל התושבים. נשאלת השאלה: אדם הרוצה לבנות בית ומבקש מהוועדה המקומית רישון בניה, האם זהו שירות שהיא מספקת לכל התושבים? אם מישור ירצה בעוד שנה לבנות בית, אסור לו להיות מועמד לעיריה?

חבר-הכנסת קושניר מציע שאם יתברר, כי היתה לחבר מועצה טובת הנאה על ידי התקשרות, תעבירו המועצה מכהונתו. אני חושב שגם כאן לא דיין חבר-הכנסת קושניר, כי המועצה אינה מעבירה מכהונה. אם חבר המועצה נפסל, אין צורך להעבירו מכהונתו. אין זה ענינה של הרשות המ-קומית להעביר מכהונה. נכון שיש מה לעשות בשטח זה, זהו שטח חשוב ביותר, ויש להחמיר בו. בקרוב תוגש לכנסת הצעת חוק, בכיוון אחר, בכיוון של חתמרה, ואן ציינן מה עשה שר הפנים בשטח זה. בחוק הרשויות המקו-מיות אנו מציעים כל מיני הגבלות כלפי העיריה, שאסור לה להתקשר עם חבר עיריה במקרים מסויימים, שאסור לה

ישיבה שעי"א, ו' תמוז תשכ"ד (16 יוני 1964) —
הצעות חוק של חברי כנסת (בן־מאיר, סרלין, צימרמן) —

מותר ומה אסור. אינני יודע שהיו כל־כך הרבה מקרים פסורים, לים, כפי שציין חבר־הכנסת קושניר. גם מבקר המדינה אומר לגבי אותו מקרה, שהוא לא פגע בטוהר המידות.

זאת ועוד. במשך שש־עשרה שנות קיום המדינה אף הגשנו תיקונים שונים. אנחנו ממשיכים לתקן ולשפר. אין זה אומר שיש חלל ריק. אין חלל ריק במדינה. גם כיום ישנן הגבלות רציניות, השומרות על טוהר המידות מבחינה זו.

אינני יכול לקבל את הפירוש של חבר־הכנסת קושניר. אני מציע להוריד את הצעתו, כיוון שהקונצפציה שלו היא פסילה טוטלית של חלק גדול מתושבי המדינה. החוק שהוא מציע גם לא יקלע למטרה.

היו"ר י. סרלין:
נעבור להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את הצעת החוק של חבר־הכנסת קושניר לדיון מוקדם בוועדה לא נתקבלה.

3. חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 21), תשכ"ד — 1964; חוק לתיקון פקודת הרשויות המקומיות, תשכ"ד — 1964 (*)

בעה. אבל סעיף זה מתייחס רק לגבי חוזים, שחבר מועצה או בן־זוגו, או שותפו עושים עם מועצה. אין בחוק הסדר לגבי עיסקאות שנעשו על ידי חבר מועצה, או בני משפחתו — אשתו או אחיה של אשתו, כפי שהיה קרה כבר במציאות. החוק לא הסדיר את הענין הזה, ולכן אי־אפשר היה לבוא בטענה אל האנשים.

אני חושב שאנו חייבים להסיר מכללה מעסקי ציבור, במידה שאינם מתכוונים לעשות משהו בניגוד לטעם הטוב. צריך לדעת מה מותר לחברי מועצה ומה אסור להם.

אני חושב שלא מספיק מה שנאמר בסעיף 47 של חוק לתיקון פקודת העיריות, הקובע שאם אדם כאמור רוצה להתקשר בחוזה עם המועצה, עליו להודיע על כך. השכל הישר מחייב שיהיה הסדר בחוק לגבי אפשרויות כאלה, שהן יותר מרובות, דהיינו שחבר מועצה, אשתו או בני משפחתו עושים עסקה על סמך העובדות הידועות להם בחוקף מעמ"ד, כגון רכישת קרקעות, התקשרות בחוזים, פתיחת עסקים במקום שידוע שתהיה התפתחות. כוונתי בכך לדברים שלא באו לידיעת הציבור, לא פורסמו, אלא באופן פנימי, בחוקף תפקידם, עשויים הם לקבל ידיעות, ועל סמך זה הם מבססים את העיסקאות שלהם. לגבי דבר זה אין שום הסדר בחוק.

לכן אני מציע כי ייאמר בחוק, שעיסקה שנעשתה, במישרין או בעקיפין, על ידי חבר מועצה, בן־זוגו, סוכנו או שותפו או על ידי הורו, צאצאו, אביו, אחותו, בן זוגו, סוכנם או שותפם — אני מודה בזה שהשתדלתי מבחינה זו להרחיב את המסגרת — תוך ניצול ידיעות שנתקבלו או שהיו עשויות להתקבל על ידיהם, עקב מילוי תפקידו של חבר המועצה ושטרם הגיעו לידיעת הציבור, יודיע חבר המועצה בכתב על העיסקה למועצה ולממונה על המחוז, תוך שלושה ימים מהיודיע לו על העיסקה.

מצד אחד השתדלתי להרחיב את המסגרת, ומצד שני

שות יפוי־כוח נוטרינו, שלפניו יעביר על שמו נכס מסויים. ישנם דברים שהאסחיטיקה אינה גורסת אותם. לגבי רשות מקומית, שיכולים לעשות בה עסקות באלפים ובמיליונים ל"י, עד שתביאו את הצעת התיקון, בינתיים הכל מותר, ומבקר המדינה אינו יכול למצוא פגם, משום שהוא עומד לפני חוק פגום.

הייתי מציע, בכל זאת, לא להתייחס לענין מתוך יוקרה ולהסכים להעביר את החוק לדיון מוקדם בוועדה. אני מבין טיח שאסכים לתיקונים הגיוניים שיוצעו, אולם אני סבור כי רצוי שהחוק הקיים לא יקבל כרגע גושפנקא — על ידי הסרת הצעתי — שהוא טוב וישר.

היו"ר י. סרלין:
רשות הדיבור לסגן שר הפנים.

סגן שר הפנים י. ש. בן־מאיר:
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. אינני עומד להתווכח עם חבר־הכנסת קושניר, אולם אינני יכול להרשות ששתי קתי תתפרש כהוואה. גם כיום קובע החוק סייגים כלפי חברי מועצה, מה

היו"ר י. סרלין:
אנו עוברים לשתי הצעות חוק של חבר־הכנסת צימרמן. אחת לגבי העיריות ואחת לגבי המועצות המקומיות. חבר הכנסת צימרמן ינמק את שתי הצעות החוק בבת אחת.

צבי צימרמן (המפלגה הליברלית):
אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. מספר רשויות מקומיות סיפקו לאחרונה, לעתים תכופות, נושאים לביקורת ציבורית ולוויכוח ציבורי, ובמיוחד בקשר לנושאים הכפזרים לפעילות משקית של השלטון המקומי.

ייתכן מאד שיש הגומה בביקורת, אבל בחלקה היתה מוצדקת. הסדר הציבורי מחייב שנתחשב בביקורת, שכן כפי שכבר נאמר כאן: הצדק צריך גם להיראות ולא רק להיעשות. יש המתלוצצים ואומרים, שהאוטונומיה של השלטון המקומי מתפתחת לא רק בכיוון של אוטונומיה, אלא גם בכיוון של "אוטונומיה". בכל לב תומך אני באוטונומיה של הרשויות המקומיות, אבל אינני בא לעודד את ה"אוטונומיה", ולכן הגשתי שתי הצעות חוק: אחת שכוונה יפה לגבי העיריות, שעניניהן מוסדרים לפי פקודת העיריות, והשניה לגבי המועצות המקומיות, שעניניהן הוסדרו על פי פקודה נפרדת של המועצות המקומיות.

אני מסכים למה שנאמר כאן בוויכוח על ידי סגן שר הפנים, שאין חלל ריק בשטח הזה בתיקה המוניציפאלית. במיוחד בענין חברי המועצה ישנה הוראה מפורשת בחוק. כוונתי לסעיף 47 לפקודת העיריות וסעיף 8 א' לפקודת המועצות המקומיות.

סעיף 47 לחוק לתיקון פקודת העיריות, תשי"א—1950, קובע שחבר מועצה, בן זוגו או שותפו הרוצה להתקשר עם מועצה בחוזה, חייב להודיע על כך למועצה או לוועדה שבה מתקיים דיון על ענין זה, וגם אסור לו להשתתף בהצ

1964, התקין שר הפנים מחדש את סעיף 103 לצו המועצות המקומיות כלהלן :

„(א) חבר מועצה שיש לו, במישרין או בעקיפין, בעצמו או על ידי קרובו, סוכנו או שותפו או על ידי קרוביהם, כל חלק או טובת הנאה בכל חוזה או עסק שנעשה עם המועצה, למענה או בשמה, או כל ענין העומד לדיון במועצה או בוועדה מוועדותיה, פרט לחוזה בדבר קבלת שירות מהשי-רותים שהמועצה מספקת לתושבים —

(1) יודיע על כך למועצה, בכתב או בעל-פה, מיד לאחר שנודע לו כי החוזה, העסק או הענין האמורים עומדים לדיון וההודעה תירשם בפרוטוקול ;

(2) לא ישתתף בדיונים על החוזה, העסק או הענין במועצה או בוועדה ולא יצביע בהצבעה על כל שאלה בקשר להם ;

(3) לענין סעיף זה, „קרוב“ לאדם פלוני כמשמעותו בחוק מס שבח מקרקעין, תשכ"ג—1963.“

לפי נוסח זה והנוסח המקביל בפקודת העיריות, 1934, קיימת חובת ההודעה על הענין האישי רק בעת הדיון על חוזה או עסק של המועצה. אולם אין חובה כזאת על עסי-קות שנעשו לאחר מכן.

ברוח זאת נוסח גם סעיף 48 להצעת חוק התכנון והבניה המחייב מתן הודעה בעת הדיון בכניית. גם שם חסרה הוראה על חובת ההודעה על ענין אישי שנוצר לאחר מתן התוקף של התכנית.

כוונת ההצעה נראית לי איפוא כרצויה, אף שיש לי ספק אם תהיה לה השפעה מעשית מונעת כליכך גדולה. יש לציין כי לפי החוק הקיים, לפי סעיף 27 לחוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה) משנת תשי"ז—1957, אסור לחבר מועצה למסור לאחרים ידיעות שנתקבלו עקב תפקידו. ולכן אולי אפילו רצוי להחיל את החוק מעל למה שמציע חבר-הכנסת צימרמן ולא לצמצם אותו לענין של ניצול ידי-עות ; אולי כדאי להפעיל אותו בכל מקרה, אפילו כאשר הדבר לא נעשה מתוך ניצול ידיעות, אשר אסור לפי החוק לתיקון דיני העונשין (בטחון המדינה) להעביר אותן לאחר, אלא בכל מקרה שיש עיסקה כזאת. אני מקבל שהגישה רצויה היא ושדברים כאלה צריכים להיות לאור השמש, צריכים להיות ידועים. זה לא אומר שהם פסולים. הם אפילו יכולים להיות רצויים ולהיות לטובת המועצה. ייתכן שהענין הוא טהור מכל הבחינות, אולם ידיעה צריכה להיות.

אשר לעונשין, אולי צריך לקבוע איזה עונש מסוג מסוי-ים, אך על כל הדברים האלה אפשר לדבר בוועדה. הרעיון של החוק הזה, להחיל חובת ידיעה גם לאחר מעשה, נראה לי כרצוי, ועל כן אני מסכים להעביר את שתי הצעות החוק הללו לוועדת הפנים.

היו"ר י. סרלין :

אין הצעות אחרות. אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעות החוק של חבר-הכנסת צימרמן לוועדת הפנים, לדיון מוקדם.

הצבעה

ההצעה נתקבלה.

היו"ר י. סרלין :

הישיבה הבאה של הכנסת מחר בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

אני מודה שאני מאד מתון במסקנה מה חייב לעשות חבר מועצה כזה. אינני מטיל עונשין ואינני פוסל אותו שלא וכל להיות נציג ציבור או חבר מועצה. לצערי אינני יכול להסכים עם דעת המציע הקודם, שבצורה מחמירה כזאת הוא פוסל עסקני ציבור, או מגביל את הזכות המשקית שלהם, או מגביל את ההתעסקות הציבורית. אין לשכות שחברי מועצות אלה עושים עבודתם בהתנדבות, אינם עובדי מדינה ואינם חיים מעבודתם זו, ולכן אי-אפשר לאסור, בצורה קיצונית כזאת כפי שקודמי ניסה לעשות זאת, ולכן הגשתי הצעה אחרת. אבל אני מציע שבמקרה כאמור יודיע חבר המועצה על כך למועצה.

אני סבור שאנשי הציבור ועסקני הציבור שלנו, גם אם לא תמיד הם כולם שופרא דשופרא, הרי בדרך כלל הם אזרחים טובים, הרוצים לשמור על חוקי המדינה. אני מניח שכונתם איננה פסולה, אבל צריך להדריך אותם. אם ייקבע, שבמקרה שהם או בני-יוגם או קרובי משפחתם הולכים לעשות עיסקה שהציבור יכול לראות בכך עיסקה הנעשית בתוקף ניצול ידיעותיהם ומעמדם במועצה, הרי הם צריכים להודיע בפומבי על כך, ודאי שישקלו אם יש טעם לפגם באותה עיסקה. אם יש טעם לפגם, יבטלו את העיסקה אם לא — יודיעו עליה.

אין זה מתייחס למכרוזים, המכרוזים נתונים לשיקול ציי-בורי, מתפרסמים בציבור, כל אחד רשאי להשתתף בכמרו. ולכן לגבי מכרוזים אין חשש. אבל אם נעשית עיסקה המת-בססת על ידיעות מיוחדות, פנימיות, שהציבור אינו יודע עליהן ואפשר להשתמש בהן לרעה, אז חייב האיש להודיע לוועדה. עצם ההודעה הפומבית מוציאה את העוקץ והטעם לפגם. הציבור ידע וישפוט ויוכל לראות את מצב הענינים, אם הם בסדר מבחינה ציבורית או משקית.

אני סבור שכצעד ראשון בכיוון האמור, זה יכול להסי-פק, כפי שהסתפקו בסעיף 47 לחוק לתיקון פקודת העיר-ריות. לפי הנסיגה מנועט שיש לי, עד היום סעיף זה פעל כשורה. לא היו מקרים של התקשרות בחוזים בצורה כזו שהיתה התקשרות לרעה, שיכולים להיות טענות או ריגונים. במלים קצרות, הצעות החוק שלי מתכוונות שתהיה ביקורת ציבורית על אותן העיסקות של אנשי הציבור או בני משפחותיהם, המתבססות על ניצול ידיעות פנימיות או אפשרות ניצול מעמדם הציבורי. אם תהיה ביקורת ציי-בורית, ובמקום שתהיה ביקורת ציבורית — לא תהיה אפי-שרות כזאת.

אני מבקש להעביר את הצעות החוק לדיון בוועדה המתאימה, ואני מקווה ששם אפשר יהיה להוסיף תיקונים, אם יראו צורך בכך.

היו"ר י. סרלין :

רשות הדיבור לסגן שר הפנים.

סגן שר הפנים י. ש. בן-מאיר :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. כבר הצביע חבר-הכנסת צימרמן על ההבדל בין התיאוריה שמאחורי החוק הזה ובין התיאוריה שמאחורי החוק הקודם. הגישה של החוק הזה מכוונת להביא את הענינים לאור השמש, שהדברים יהיו ידועים, וחזקה שאם יהיו ידועים, אפשר לסמוך על החוש הבריא של ציבור התושבים שידע כיצד לפעול, ושה גם ימנע איזו פעולה בלתי נכונה.

עלי לומר שעוד לפני שלושה חודשים, ב'9 במאראס